

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงใหม่ 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. การพัฒนาหลักสูตร
3. หลักสูตรสถานศึกษา
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
6. ทักษะปฏิบัติ
7. ความพึงพอใจ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงใหม่ 2560)

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

กระทรวงศึกษาธิการ (2560 : 204) กล่าวถึง สาระสำคัญของการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ดังต่อไปนี้

ทำไมต้องเรียนการงานอาชีพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีความรู้ ความเข้าใจ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถนำความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี การอาชีพ และการดำรงชีวิต มาประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และแข่งขันในสังคมไทยและสากล รักการทำงาน เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียง และมีความสุข

เรียนรู้อะไรในการงานอาชีพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. การดำรงชีวิตและครอบครัว

เป็นสาระเกี่ยวกับการทำงานช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวในชีวิตประจำวัน และสังคมได้ในสถานะเศรษฐกิจที่พอเพียง ดูแลรักษาสีงแวดล้อม เน้นการปฏิบัติจริงจนเกิดความภูมิใจ และมั่นใจในความสำเร็จของงาน เพื่อให้ค้นพบความถนัด ความสามารถ และความสนใจของตนเอง

2. การอาชีพ

เป็นสาระเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพ เห็นความสำคัญของเจตคติที่ดีต่ออาชีพ และคุณธรรมจริยธรรม ใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสม เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และเห็นคุณค่าของอาชีพสุจริต

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการจัดการ และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงานอาชีพใช้เทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เข้าใจวิธีการทำงานเพื่อการดำรงชีวิต สร้างผลงานอย่างมีมีทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน ทักษะการจัดการ ทักษะการแสวงหาความรู้ และทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทำงานอย่างมีคุณธรรม และมีจิตสำนึกในการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์อื่น ๆ กับเทคโนโลยี วิเคราะห์ระบบเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ สนองความต้องการ หรือการแก้ปัญหา สร้างและพัฒนา สิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการ ตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยโดยใช้ซอฟต์แวร์ช่วยในการออกแบบหรือนำเสนอผลงาน วิเคราะห์และเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการจัดการเทคโนโลยีด้วยวิธีการของเทคโนโลยีสะอาด เข้าใจองค์ประกอบของระบบสารสนเทศ องค์ประกอบ และหลักการงานของคอมพิวเตอร์ ระบบสื่อสารข้อมูลสำหรับเครือข่ายคอมพิวเตอร์ คุณลักษณะของคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์ต่อพ่วง มีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ แก้ปัญหา เขียน โปรแกรมภาษา พัฒนาโครงการงานคอมพิวเตอร์

ใช้ฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ ติดต่อสื่อสาร และค้นหาข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต ใช้คอมพิวเตอร์ ในการประมวลผลข้อมูลให้เป็นสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ นำเสนองาน และใช้คอมพิวเตอร์สร้างชิ้นงานหรือโครงการ เข้าใจแนวทางสู่อาชีพ การเลือก และใช้เทคโนโลยี อย่างเหมาะสมกับอาชีพ มีประสบการณ์ในอาชีพที่ถนัด สนใจ และมีคุณลักษณะที่ดีต่ออาชีพ

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

ตาราง 1 สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.4-6	1. อธิบายวิธีการทำงาน เพื่อการดำรงชีวิต 2. สร้างผลงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะการทำงานร่วมกัน 3. มีทักษะการจัดการในการทำงาน 4. มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงาน 5. มีทักษะในการแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต 6. มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน 7. ใช้พลังงานทรัพยากรในการทำงานอย่างคุ้มค่า	การทำงานเพื่อการดำรงชีวิต เช่น 1. การเลือกใช้ ดูแลรักษา เสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย การทำงานร่วมกัน เช่น การประดิษฐ์ของใช้ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย 2. หน้าที่และบทบาทของตนเองที่มีต่อสมาชิกในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน การจัดการ เช่น 3. การดูแลรักษา ทำความสะอาด จัดตกแต่งบ้าน และโรงเรียน 4. การปลูกพืช ขยายพันธุ์พืชหรือเลี้ยงสัตว์ 5. การบำรุง เก็บรักษา เครื่องใช้ไฟฟ้า และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน 6. การดำเนินการทางธุรกิจ การแก้ปัญหาในการทำงาน เช่น 1. การตัดเย็บ และตัดแปลงเสื้อผ้า 2. การเก็บ ถนอม และแปรรูปอาหาร 3. การติดตั้ง ประกอบ ซ่อมแซมอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวก ในบ้าน และโรงเรียน

ตาราง 1 (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	และยั่งยืน เพื่อการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	การแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต เช่น 1. การดูแลรักษาบ้าน 2. การเลี้ยงสัตว์

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงานอาชีพใช้เทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

ตาราง 2 สาระที่ 2 การอาชีพ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.4-6	1. อภิปรายแนวทางสู่ อาชีพที่สนใจ 2. เลือก และใช้ เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม กับอาชีพ 3. มีประสบการณ์ ในอาชีพที่ถนัด และสนใจ 4. มีคุณลักษณะที่ดี ต่ออาชีพ	แนวทางสู่อาชีพ 1. เตรียมตัวหางานและพัฒนาบุคลิกภาพ 2. ลักษณะความมั่นคงและความก้าวหน้าของอาชีพ 3. การสมัครงาน 4. การสัมภาษณ์ 5. การทำงาน 6. การเปลี่ยนอาชีพ การเลือกและใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับอาชีพ 1. วิธีการ 2. หลักการ 3. เหตุผล 4. ประสบการณ์ในอาชีพ 5. การจำลองอาชีพ 6. กิจกรรมอาชีพ

ตาราง 2 (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<p>คุณลักษณะที่พึงประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คุณธรรม 2. จริยธรรม 3. ค่านิยม

การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

คำว่า หลักสูตร หรือในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Curriculum ได้มีนักวิชาการทางการศึกษาหลายคนได้ให้คำนิยามหรือความหมายของหลักสูตรไว้หลายทัศนะ ดังนี้

โพสเนอร์ (Posner. 2004 : 8) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรหรือจุดประสงค์ของการเรียนที่นำไปยังจุดมุ่งหมายที่วางไว้

ออนสเตียน และฮังกินส์ (Ornstien & Hunkins. 2004 : 10 - 11) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง กิจกรรม และวิธีการในการวางแผนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมาย โดยครูเป็นผู้จัดเนื้อหาความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์

โอลิวา (Oliva. 2005 : 16) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนหรือโปรแกรมสำหรับการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนภายใต้การดูแลของโรงเรียน

กรรณิกา บุญวิเชียน (2553 : 13) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ และกิจกรรมที่ทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียนได้รับประสบการณ์ภายใต้การแนะนำของครูโดยมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอน

เนตรหทัย เรืองสุข (2555 : 15) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน แผนงานหรือโครงการที่ทางโรงเรียนจัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ ตามศักยภาพของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นเพื่อนำไปยังจุดมุ่งหมายของโรงเรียนที่ได้กำหนดไว้

นพวรรณ อินตะวงค์ (2555 : 8) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ศรินยา ควรรค (2556 : 16 - 17) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนงานหรือโครงการการจัดการศึกษาหรือประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือเป็นเอกสารที่เขียนขึ้น เพื่อใช้ในแต่ละระดับโดยคาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตาม จุดมุ่งหมายที่หลักสูตรระดับนั้น ๆ กำหนดไว้ ซึ่งโรงเรียนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ประกอบด้วย เอกสารหลักสูตร กระบวนการสอนของครู กระบวนการเรียนของผู้เรียน กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ การวัดผลประเมินผล

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2559 : 3) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายซึ่งเป็นแนวทางสำหรับจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่ ผู้เรียนเพื่อพัฒนาให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมคาดหวังไว้

สิทธิพร เอี่ยมเสน และคณะ (2561 : 42) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นแผนการเรียนรู้หรือโปรแกรมที่บรรจุระเบียบแบบแผนอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการรวมทั้งกระบวนการหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ การพัฒนาทักษะเจตคติ และการรู้คุณค่าภายใต้การดูแลจัดการของโรงเรียนการพัฒนาหลักสูตรเป็นภารกิจของสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2562 : 3) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ เนื้อหาสาระหรือกระบวนการทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียนที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ แผนงานหรือโครงการการจัดการศึกษาหรือเป็นเอกสารที่เขียนขึ้นเพื่อใช้ในแต่ละระดับโดยคาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรระดับนั้น ๆ กำหนดไว้โดยครูเป็นผู้จัดเนื้อหาความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

ความหมายการพัฒนาหลักสูตร

การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมีความสำคัญ และเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคล และสภาพสังคม โดยนักวิชาการได้ใช้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

ทาบ (Taba. 1962 : 454) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาวิชาการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้

เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 7) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่

โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่นสำหรับนักเรียนด้วย

กาญจนา บุญส่ง และนิภา เพชรสม (2556 : 53) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นก็ได้

ประสาธ เนืองเฉลิม (2556 : 9) การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการตัดสินใจหาทางเลือกการเรียนการสอนที่เหมาะสมเข้าด้วยกันจนเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติได้ นักพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงภูมิหลังขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างละเอียด และรอบคอบก่อนตัดสินใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง เมื่อตัดสินใจเลือกแล้วก็ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นซึ่งจะมีผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นพบว่านักวิชาการแต่ละท่านให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้คล้ายคลึงกัน และสามารถสรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ดังนี้ คือ การเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นหรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อนทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมายการจัดการเนื้อหาการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลอื่น ๆ อย่างเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรนั้นมีความหมายสำคัญมากต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพ เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางให้กับผู้สอน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตร มีดังต่อไปนี้

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 12 - 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร สรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา
3. หลักสูตรเป็นโครงการ และแนวทางในการให้การศึกษา
4. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู
5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียน และสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง

7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร

9. หลักสูตรข้อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตที่จะเป็นอย่างไร

10. หลักสูตรข้อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และชาติบ้านเมือง

ชูชัย มินุช (2555 : 33) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแนวทางในการปฏิบัติการของครูซึ่งให้เห็นว่าโรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไร จะมีการพัฒนาในด้านใดบ้าง และแนวโน้มในสังคมไทยในอนาคตเป็นอย่างไร

2. หลักสูตรเป็นเสมือนเข็มทิศหรือแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน และกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปอย่างราบรื่นตามเป้าหมาย มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่กำหนดและทำให้การศึกษาพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

บงกชพร กรุดนาค (2555 : 11) หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของครูในการจัดประสบการณ์ เนื้อหาสาระให้แก่ผู้เรียนและเป็นการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษาให้มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถมีทักษะคุณลักษณะอันพึงประสงค์สามารถสร้างสังคมในอนาคตที่ดีได้

ชาติชาย ม่วงปฐุม (2557 : 18) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการใช้เป็นแนวทางในการนำไปสู่การจัดการศึกษา และจัดการเรียนการสอน การจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนจะต้องให้สอดคล้อง บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

รุ่งทิwa จันทน์วัฒนวงษ์ (2557 : 12 - 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญในการจัดการศึกษา 3 ระดับ กล่าวคือ ความสำคัญของหลักสูตรระดับชาติ เป็นหลักสูตรแม่บทที่ใช้เป็นแนวทางและเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติความสำคัญของหลักสูตรระดับสถานศึกษา เป็นเครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมาย และนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่นนั้น ๆ ในการกำหนด

กรอบคุณภาพมาตรฐานผู้เรียน โครงสร้างเวลาเรียน เนื้อหาวิชา กิจกรรม และแนวทางการวัด ประเมินผล ส่วนความสำคัญของหลักสูตรระดับห้องเรียนหรือระดับการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจริง ในห้องเรียน เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการจัดเนื้อหาสาระ และมวลประสบการณ์ แก่ผู้เรียนว่าจะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรระดับสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์หรือสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของการศึกษาของชาติ หลักสูตรจึงเป็น หัวใจสำคัญของการศึกษา

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557 : 5) หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นกรอบแนวทางการจัดการศึกษาของผู้สอนเพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และความประพฤติ ที่จะประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม

ชาลิต ชุกำแพง (2559 : 28 - 29) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนแม่พิมพ์ของประชาชนในประเทศซึ่งคนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับ ในประเทศหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของคนที่ยจบการศึกษาในระดับนั้น ๆ
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา ถ้าประเทศหรือการศึกษาระดับใดมีหลักสูตร ที่มีประสิทธิภาพจะสะท้อนถึงการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามมา
3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการให้การศึกษา ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนสามารถใช้เป็น เครื่องมือในการกำกับดูแล ติดตามผลของการศึกษา ได้ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ตลอดทั้ง ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกคน
4. หลักสูตรเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนของครู เนื่องจากตัวหลักสูตร จะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนในระดับมาตรฐานเดียวกันซึ่งครูสามารถออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้อย่างหลากหลายให้สะท้อน และบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรที่ตั้งไว้
5. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางความรู้ ตลอดทั้งการจัดประสบการณ์ ของครูผู้สอน ซึ่งการศึกษาในแต่ละระดับจะมีองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป
6. หลักสูตรเป็นเครื่องทำนายอนาคตของการศึกษาของชาติ อนาคตการศึกษาของชาติ ย่อมมาจากหลักสูตรที่มีวิสัยทัศน์ที่มีการวางกรอบเนื้อหาที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

จากความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักสูตรมีความสำคัญในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของครู เป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา เป็นโครงการ และแนวทางในการให้ การศึกษา ให้แนวปฏิบัติแก่ครูในการจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ไปสู่ จุดมุ่งหมายของการศึกษาให้มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ บรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร เป็นตัวกำหนดแนวทาง

ความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และชาติบ้านเมือง

ประเภทของหลักสูตร

มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กำหนดประเภทของหลักสูตรไว้ดังนี้

ชวลิต ชูกำแหง (2551 : 22) ได้สรุปรูปแบบหรือประเภทของหลักสูตรที่สำคัญไว้ 10 รูปแบบด้วยกัน ดังนี้

1. หลักสูตรรายวิชา

เป็นรูปแบบหลักสูตรที่เก่าแก่ที่สุด มีอิทธิพลมาจากปรัชญา “สารนิยม” และปรัชญา “สัจวิทยานิยม” จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแบบนี้ก็คือ เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจโลกรอบ ๆ ตัวผู้เรียน หลักสูตรรายวิชามีลักษณะดังนี้

1.1 เนื้อหาสาระของแต่ละวิชาจะแยกจากกัน โดยเด็ดขาดและในการสอนก็สอนแยกกันตามรายวิชานั้น ๆ ที่สัมพันธ์กัน

1.2 แต่ละวิชาจะมีลำดับ มีหลักเหตุผล มีการจัดเรียงเนื้อหาสาระ และวิธีการค้นคว้าของตนเอง มีขอบเขตที่ตายตัวของความรู้ในวิชานั้น ไม่มีการแสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับวิชาอื่น ๆ

1.3 ไม่ได้โยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

1.4 การเลือกเนื้อหาวิชาและจัดเนื้อหาเพื่อสอน ยึดคุณค่าที่มีอยู่ในตัวของเรื่องที่สอนนั้น โดยคาดว่านักเรียนจะสามารถนำมาใช้ได้เมื่อต้องการ แม้ว่าหลักสูตรรายวิชาจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก และวิจารณ์มานานแล้ว แต่ก็ยังสามารถยืนยงอยู่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากองค์ประกอบหลายประการประกอบกัน ได้แก่

1.4.1 เป็นรูปแบบหลักสูตรที่คุ้นเคยกันมากที่สุด จึงมักได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

1.4.2 โดยทั่วไปจะเป็นที่ยอมรับของครู ผู้ปกครอง และนักเรียน

1.4.3 ในการรับคนเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะส่งเสริมหลักสูตรที่เน้นรายวิชา

1.4.4 สถาบันผลิตครูมักผลิตครูตามหลักสูตรรายวิชา เช่น การผลิตครูในวิชาเอกภาษาไทย ภูมิศาสตร์ เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ เป็นต้น จึงเป็นการสนับสนุนหลักสูตรแบบนี้โดยปริยาย

1.4.5 สมาคมวิชาชีพครู มีแนวโน้มสนับสนุนหลักสูตรแบบนี้ ดังจะเห็นได้จากการร่วมตัวของบุคคลที่สอนในวิชาเฉพาะต่าง ๆ ในกลุ่มของตน เช่น สมาคมครูสอนคณิตศาสตร์ สมาคม ครูสอนภูมิศาสตร์ ฯลฯ การจัดหลักสูตรแบบนี้ทำได้ง่ายและประเมิณผลได้ง่าย

2. หลักสูตรสหสัมพันธ์

เป็นหลักสูตรที่พยายามปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรรายวิชา โดยนำเอาเนื้อหาของวิชาอื่นที่สัมพันธ์กันมาผนวกเข้าไว้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป โดยไม่ทำลายขอบเขตวิชาเดิม (ยังไม่ได้ผสมผสานหรือบูรณาการเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน) เช่น การจัดเนื้อหาเน้นให้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์บางอย่างในประวัติศาสตร์ไทย กับวรรณคดีในยุคนั้น ทั้งนี้ จะไม่ทำลายเอกลักษณ์ของวิชาทั้งสอง แต่จะแสดงให้เห็นว่าแต่ละวิชาเสริมกันอย่างไร มีลักษณะดังนี้

2.1 จัดให้มีการสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่ไม่ซับซ้อน

2.2 เนื้อหาซ้ำซ้อนกันร่วมกันวางแผนการสอนร่วมกัน

2.3 สัมพันธ์ใน 3 หัวข้อ ได้แก่ สัมพันธ์ข้อเท็จจริง สัมพันธ์ในหลักเกณฑ์ และสัมพันธ์ตามหลักปฏิบัติสังคม

3. หลักสูตรผสมผสาน

เป็นการจัดหลักสูตรที่พยายามลดการเน้นรายวิชาอีกทางหนึ่ง โดยการสร้างวิชาจากเนื้อหาที่เคยสอนแยกกัน นั่นคือรวมวิชาตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไปเป็นวิชาเดียว แต่ก็ยังคงรักษาเนื้อหาวิชาเดิมมากกว่าวลีที่มักใช้อธิบายหลักสูตรแบบนี้ก็คือ “การสอนรายวิชาเหมือนกับเป็นวิชาเดียว” ในระดับมัธยมศึกษาจะพบความพยายามในการจัดหลักสูตรแบบนี้ในวิชาวิทยาศาสตร์ และในวิชาสังคมศึกษา เช่น การรวมวิชาสัตวศาสตร์ และวิชาพฤกษศาสตร์ เข้าเป็นวิชาชีววิทยาหรือการรวมวิชาการปกครอง สังคมวิทยา และวิชาอื่น ๆ จากทางสังคมศาสตร์ เข้าเป็นวิชา “ประชาธิปไตยของไทย” เป็นต้น

4. หลักสูตรหมวดวิชาแบบกว้าง

หลักสูตรนี้มีแนวคิดที่ว่าวิชาแต่ละวิชามีคุณค่าต่อกัน ส่งเสริมกัน เป็นรูปแบบหลักสูตรที่ขยายจากหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ และแบบผสมผสานเป็นการนำเอาเนื้อหาวิชาจากหลาย ๆ วิชา มาจัดเป็นวิชาทั่วไปกว้าง ๆ ความแตกต่างที่สำคัญของหลักสูตรแบบนี้กับแบบสหสัมพันธ์ และแบบผสมผสาน ก็คือ แนวความคิดในหลักสูตรพยายามที่จะให้เกิดความเข้าใจอย่างกว้าง ๆ โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ และให้เห็นถึงวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นสัมพันธ์กับความเข้าใจ โนทัศน์ กว้าง ๆ ได้แก่ มนุษย์กับสังคม การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของการจัดหลักสูตรแบบนี้ ได้แก่ วิชาสังคมศึกษา ภาษาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ทั่วไป

5. หลักสูตรวิชาวิชาแกน

หลักสูตรแกน เป็นหลักสูตรที่ประสานสัมพันธ์เนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยมุ่งตอบสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนโดยมีวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือกลุ่มวิชาหนึ่งเป็นแกน

ของวิชาอื่น ๆ มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำหน้าที่ประชากรที่มีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย เนื้อหาจะมาจากปัญหาทางสังคม และส่วนคนที่พิจารณาเห็นว่าเป็นขั้นที่สำคัญของการศึกษาทั่วไป โดยทั่วไปแล้วหลักสูตรแบบนี้จะประกอบด้วย การรวมวิชาสังคมศึกษากับภาษาศาสตร์เข้าด้วยกัน สอนโดยหลักสูตรเดียว แต่ละวันใช้เวลาตั้งแต่ 2 คาบขึ้นไป เช่น ชีวิตการเมือง ปัญหาประชากรและสิ่งแวดล้อม กลุ่มศาสนาต่าง ๆ ในอเมริกา เป็นต้น

6. หลักสูตรที่เน้นกิจกรรม และปัญหาทางสังคม

หลักสูตรแบบนี้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามทฤษฎีที่ยึดถือซึ่งมี 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายที่ 1 มีความเชื่อว่าหลักสูตรควรตรงกับการดำรงชีวิตในสังคมจริง การสร้างหลักสูตรจึงยึดรากฐานของหน้าที่ทางสังคม การดำรงชีวิตในสังคมหรือสถานการณ์ในชีวิตจริง ฝ่ายที่ 2 เชื่อว่าหลักสูตรควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหา หรือเรื่องต่าง ๆ ของชีวิตในสังคมในชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดของโรงเรียน ชุมชน ฝ่ายที่ 3 เชื่อว่าเป้าประสงค์ที่สำคัญของหลักสูตรคือการปรับปรุงสังคม โดยใช้โรงเรียนเป็นที่อบรมนักเรียน โดยตรง ลักษณะที่ตรงกันของทฤษฎี 3 ฝ่ายที่กล่าวมา ได้แก่ การเน้นกิจกรรมหรือปัญหาทางสังคมมากกว่าการเน้นวิชาหรืออย่างอื่น หลักสูตรวิชาแกนที่เน้นสังคมอย่างเด่นชัดจัดได้ว่าเป็น รูปแบบหนึ่งของหลักสูตรแบบนี้

7. หลักสูตรที่เน้นความต้องการ และความสนใจของแต่ละบุคคล

หลักสูตรที่เน้นความต้องการ และความสนใจของแต่ละบุคคลเป็นหลักสูตรที่กำหนดไว้สร้างขึ้นตามความรู้เกี่ยวกับความต้องการ และความสนใจของประชากรที่จะเรียนตามหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นนั้นมีความยืดหยุ่นสูง โดยจัดเตรียมให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเฉพาะราย และมีทางเลือกหลาย ๆ ทางสำหรับผู้เรียน ผู้เรียนได้รับคำปรึกษา และได้รับการสอนเป็นรายบุคคลตามจุดที่เหมาะสมในหลักสูตรและกระบวนการสอนนั้น

8. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม

หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม เป็นหลักสูตรที่มุ่งแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรที่ผ่านมาด้วยการรวบรวมความรู้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยยึดกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมเป็นหลัก เป็นหลักสูตรที่ถูกคาดหวังว่ามีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้เรียน การจัดหลักสูตรแบบนี้ได้ยึดเอาสังคมและชีวิตจริงของเด็กเป็นหลัก เพื่อผู้เรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตจริงของผู้เรียนหรือภาวะทางสังคมที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่ หลักการจัดหลักสูตรประเภทนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากความคิดของ “จอห์น ดิวอี้” กับ “ปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม” และ “ปรัชญาการศึกษาสาขาปฏิรูปนิยม”

9. หลักสูตรบูรณาการ

หลักสูตรบูรณาการ เป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่คัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชา แล้วจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์ เป็นการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ สัมผัสและต่อเนื่องอันมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ซึ่งรูปแบบของการบูรณาการ มีดังนี้

9.1 บูรณาการภายในหมวดวิชา การบูรณาการทำได้โดยนำเอาเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ เข้ามาอยู่ภายใต้จุดประสงค์เดียวกัน เช่น หัวข้อชีวิต และการต่อสู้ของชนชาติไทย จะมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์ หรือหัวข้อสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา อาจจะผสมผสานวิชาวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา ดนตรี ศิลปะ วิชาที่นำมาผสมผสานกัน ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้หมวดวิชาเดียวกัน การผสมผสานแบบนี้ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของวิชาต่าง ๆ หดหายไป เกิดการบูรณาการที่แท้จริง เพราะนอกจากจะเป็นการผสมผสานในเนื้อหาวิชาแล้ว ยังเป็นการผสมผสานกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

9.2 บูรณาการภายในหัวข้อหรือโครงการ คือ การนำเอาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของวิชาหรือหมวดวิชาตั้งแต่ 2 วิชา หรือ 2 หมวดวิชาขึ้นไป มาผสมผสานกันในลักษณะที่เป็นหัวข้อ หรือโครงการซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียน และในแต่ละหัวข้อจะมีการแบ่งเป็นหน่วยการเรียน

9.3 บูรณาการโดยการผสมผสานปัญหา และความต้องการของผู้เรียนและสังคม เป็นการผสมผสานเหมือนรูปแบบภายในหมวดวิชา การผสมผสานภายในหัวข้อหรือโครงการ จะเน้นการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของผู้เรียน ไม่ว่าจะปัญหาส่วนตัว ปัญหาชุมชน ปัญหาสังคม เช่น การตกต่ำของค่าเงินบาท การว่างงาน และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ในการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้เรียนจะต้องศึกษาจากวิทยาการต่าง ๆ หลายสาขา รวมทั้งต้องมีทักษะที่จำเป็นในการแก้ปัญหา สิ่งที่น่าทึ่งในการเรียนรู้ คือ ไม่มีการกำหนดขอบเขตของวิชา หรือแบ่งเนื้อหาวิชาที่จะเรียนไว้แต่ต้น การกำหนดว่าจะนำเนื้อหาอะไรมาจากวิชาใดมาแก้ปัญหาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน นับเป็นการส่งเสริมเสรีภาพทางวิชาการอย่างหนึ่ง

10. หลักสูตรอิงมาตรฐาน

หลักสูตรอิงมาตรฐาน คือ หลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย หรือเป็นกรอบทิศทางในการกำหนดเนื้อหา ทักษะกระบวนการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถบรรลุมาตรฐานที่กำหนด

นิภา เพชรสม (2542; อ้างถึงใน มัทนีญา บัวชื่น. 2553 : 23 - 24) กล่าวถึงการจัดหลักสูตรว่าสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ซึ่งอาจเป็นการจัดในลักษณะที่เน้นวิชาการหรือเน้นตัวผู้เรียนหรือเน้นการพัฒนาสังคมก็ได้ ได้แก่

1. รูปแบบหลักสูตรที่เน้นในด้านวิชาการ เป็นหลักสูตรที่ยึดวิชาต่าง ๆ เป็นหลักในการจัดกล่าวคือ เป็นหลักสูตรที่เลือกเนื้อหาวิชามาจากองค์ความรู้มาจัดอย่างเป็นระเบียบเป็นขั้นตอน เพื่อใช้ในห้องเรียน หลักสูตรแบบนี้จึงมีลักษณะค่อนข้างตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความสนใจและความสามารถเฉพาะตัวของผู้เรียน รูปแบบหลักสูตรที่เน้นด้านวิชาการ ได้แก่ หลักสูตรรายวิชา หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ และหลักสูตรวิชาแกน เป็นต้น

2. รูปแบบหลักสูตรที่เน้นในด้านผู้เรียน หลักสูตรแบบนี้เน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก โดยพยายามปรับเนื้อหาของวิชาที่จะเรียนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ได้แก่ หลักสูตรแบบกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum)

3. รูปแบบหลักสูตรที่เน้นด้านสังคม (Social Process and Life Function Curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดเอาสังคม และชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลักเพื่อผู้เรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตของผู้เรียนหรือภาวะทางสังคมที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ (2540; อ้างถึงใน ชูชัย มินุช. 2555 : 36 - 40) ได้กล่าวถึง ประเภทของหลักสูตรไว้ แบ่งออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรแบบรายวิชา (Subject Curriculum) เป็นหลักสูตรดั้งเดิม ที่เรียกชื่อเช่นนี้ เนื่องจากโครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วยสิ่งที่จะต้องการสอนเป็นรายวิชา ซึ่งแต่ละวิชาไม่จำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกัน ทั้งในด้านการสอน และเนื้อหาความรู้ของแต่ละวิชา ถูกจัดไว้เพื่อการถ่ายทอดอย่างมีระบบระเบียบ การสอนยึดเอาการถ่ายทอดเนื้อหาสาระและวิชาความรู้วิชาต่าง ๆ เป็นหลัก จึงทำให้การสอนดำเนินไปตามลำดับเนื้อหาของวิชาที่จัดไว้ (Logical Sequence) ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่าง และความสนใจของผู้เรียน การสอนแบบนี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้แบบเฉื่อยชา (Passive Learning) เพราะเป็นการเรียนการสอนที่มุ่งยึดตำราเรียน และแบบเรียนเป็นสำคัญ

2. หลักสูตรแบบสัมพันธ์ภาพวิชา (Correlated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่มีพื้นฐานมาจากหลักสูตรแบบรายวิชา เนื่องจากเมื่อนำหลักสูตรแบบรายวิชาไปใช้ในการจัดการเรียนรู้อของผู้เรียนในแต่ละวิชาแบ่งแยกกันมากขึ้น ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้น้อยเพื่อแก้ปัญหา จึงนำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงและมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจัดเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น

3. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broad Fields Curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้มีพัฒนาการมาจากหลักสูตรแบบรายวิชา โดยพยายามรวมวิชาต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกันให้อยู่ในหมู่หรือในกลุ่มเดียวกัน มุ่งผสมผสานความรู้ (Integration of Knowledge) ลดความเป็นเอกลักษณะของแต่ละวิชาลง โดยจัดไว้เป็นหมวดวิชากว้าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนรอบรู้ การเรียนการสอนก็เน้นด้านวิชาการ เช่นเดียวกับหลักสูตรแบบรายวิชาแต่มีขอบเขตกว้างกว่า

4. หลักสูตรกิจกรรมและประสบการณ์ (Activities and Experience Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรกิจกรรม (Activities Curriculum) และหลักสูตรโครงการ (Project Curriculum) ลักษณะเฉพาะของหลักสูตรนี้คือ 1) ความสนใจของผู้เรียนเป็นรากฐานของเนื้อหาและเค้าโครงหลักสูตร 2) วิชาสามัญที่ทุกคนต้องเรียน ก็คือ วิชาที่ได้จากการเรียนในสิ่งที่ผู้เรียน มีความสนใจร่วมกัน ซึ่งในการจัดโปรแกรมวิชาสามัญนั้นต้องอาศัยความรู้เรื่องพัฒนาการของเด็กมาประกอบ 3) กิจกรรมการเรียนการสอนมีการสร้างไว้สำหรับการเริ่มต้น และการสร้างอย่างต่อเนื่องต่อไป

5. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Curriculum) การจัดหลักสูตรเช่นนี้ยึดเอาสังคมและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ เพราะได้มีการเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับชีวิตจริง และสภาพสังคมที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่ เนื้อหาวิชาของหลักสูตรเช่นนี้ยึดหลัก 9 ประการ ในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ประกอบด้วย 1) การคุ้มครองป้องกันชีวิตและสุขภาพอนามัย 2) การประกอบอาชีพ 3) การดำเนินชีวิตในครอบครัว 4) การยึดมั่นในศาสนา 5) ความซาบซึ้งในศิลปะ ดนตรี และการศึกษา 6) การแสวงหาความรู้โดยการศึกษา ค้นคว้า 7) การให้ความร่วมมือกับรัฐในฐานะพลเมืองดี 8) การนันทนาการ และ 9) การปรับปรุงสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะเช่นนี้เป็นความพยายามที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรที่ผ่านมาแล้ว เป็นหลักสูตรที่มีการปรับปรุงโดยเน้นประสบการณ์ และกิจกรรมทางสังคมเป็นเนื้อหาวิชา ซึ่งมีหลักการประกอบด้วย 1) การพัฒนาสมรรถภาพของบุคคล 2) พัฒนาการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 3) พัฒนาความสามารถของบุคคล

6. หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียน โดยมีความมุ่งหมายที่จะจัดประสบการณ์ที่มีความสำคัญต่อสังคมให้แก่ผู้เรียนได้เรียนทุกคนโดยเน้นในเรื่องค่านิยมของสังคม และปัญหาของสังคม

7. หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยผู้จัดทำหลักสูตรได้ทำการศึกษา คัดเลือก เลือกสรร ตัดตอนมาจากหลาย ๆ สาขาวิชา มาจัดเข้าเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ การจัดเนื้อหาที่มีการผสมผสานและบูรณาการเข้าด้วยกัน เช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และมวลประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต

และต่อพัฒนาการของผู้เรียน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เข้าด้วยกันนี้ มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียน และสภาพปัญหาของสังคมเป็นประการสำคัญ ไม่ได้มุ่งเน้นที่เนื้อหาวิชา หลักสูตรแบบบูรณาการ ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อที่จะแก้ปัญหาในข้อที่ผู้เรียนมักจะได้รับความรู้ และประสบการณ์จากแต่ละสาขาเป็นส่วน ๆ เป็นตอน ๆ แต่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกันและกัน

จากประเภทของหลักสูตรข้างต้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกประเภทของหลักสูตรได้ทั้งหมด 9 ประเภท ผู้วิจัยได้ แบ่งเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาสาระด้านวิชาการ ได้แก่ (1) หลักสูตรรายวิชา (2) หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (3) หลักสูตรหมวดวิชา (4) หลักสูตรวิชาแกน และ (5) หลักสูตรสหสัมพันธ์ 2) กลุ่มหลักสูตรที่เน้นผู้เรียน ได้แก่ (1) หลักสูตรบูรณาการ (2) หลักสูตรที่เน้นผู้เรียน และ 3) หลักสูตรที่เน้นด้านประสบการณ์และสังคม ได้แก่ 1) หลักสูตรที่เน้นกระบวนการทางสังคมและการดำเนินชีวิต และ 2) หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและประสบการณ์

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยได้มีการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ รูปแบบของหลักสูตรที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเฉพาะ และแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของหลักสูตรประเภทนั้น ๆ รูปแบบของหลักสูตรได้มาจากแนวคิดของนักการศึกษา ซึ่งมีอย่างหลากหลายดังนี้

ฮิลดา ทาบา (Taba. 1962 : 175 - 178; อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2557 : 2) ได้เสนอทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตรว่า การที่จะพัฒนาหลักสูตร ก้าวแรกก็จะต้องเริ่มตั้งแต่ชั้นเรียน คือ ครูผู้สอนจะต้องมีแนวคิดหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน จากประเด็นดังกล่าว Hilda Taba จึงมีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอนด้วยกัน และนอกจากฮิลดา ทาบา (Hilda Taba) ได้เสนอทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตรแล้ว ท่านยังได้เสนอทฤษฎีในการแบ่งประเภทเนื้อหาวิชาเพื่อสามารถจัดประเภทประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ท่องจำ อภิปราย ทำแบบฝึกหัด วิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในศาสตร์หรือความรู้ นั้น ๆ ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาวิชาที่เป็นความจริงและกระบวนการ (Specific Facts and Processes)
2. เนื้อหาวิชาที่เป็นพื้นฐานของความคิด (Basic Ideas)
3. เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ (Concepts)
4. เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด (Thought Systems)

ไทเลอร์ (Tyler, 1949 : 3; อ้างถึงใน สุพจน์ แสงเงิน. 2550 : 14) ได้นำเสนอแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนซึ่งก็คือหลักการ และเหตุผลในการพัฒนาหลักสูตร (Tyler Rationale) ว่าในการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ต้องตอบคำถามพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (Educational Purposes) อะไรบ้างที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
2. ประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experiences) อะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องจัดให้เพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้สอนมีประสิทธิภาพ
4. ประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนอย่างไรจึงจะทราบได้ว่าผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

ไทเลอร์ได้วางรูปแบบโครงสร้างของหลักสูตรโดยใช้วิธีการและเป้าหมายปลายทาง (Means and ends Approach) ดังนี้

ในการกำหนดจุดมุ่งหมายนั้น ในขั้นแรกต้องกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายชั่วคราวก่อน โดยต้องนำบริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น บริบททางด้านสังคมด้วยการนำสิ่งที่สังคมคาดหวังว่าต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอย่างไร และมีการศึกษาตัวผู้เรียน เช่น ความต้องการ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ความเชื่อค่านิยมของสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องวิเคราะห์ให้ชัดเจน เพราะการศึกษาสังคมค่านิยมชนบประเพณีวัฒนธรรมจะให้คำตอบว่าสังคมต้องการจัดการศึกษาเพื่ออะไร และจะจัดการศึกษาสำหรับใคร สิ่งเหล่านี้ช่วยให้แสวงหาคำตอบที่ชัดเจนในการกำหนดเป้าหมายหรือทิศทางของการศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรและการเสนอของไทเลอร์ มีลักษณะสำคัญคือ

1. จุดมุ่งหมายเป็นตัวกำหนดควบคุมการเลือก และจัดประสบการณ์การเรียน ดังนั้นการกำหนดจุดมุ่งหมายจึงมี 2 ขั้นตอน คือ ตอนแรกเป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราวแล้วจึงหาวิธีการและเกณฑ์จากทฤษฎีการเรียนรู้ปรัชญาการศึกษา และปรัชญาสังคมมาถ่วงดุลจุดมุ่งหมายชั่วคราว เพื่อให้ได้มาเป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของหลักสูตร ตอนที่ 2 ศึกษาพื้นฐานทางจิตวิทยาและปรัชญาในการพัฒนาหลักสูตรจะเข้ามามีบทบาท และช่วยในการตรวจสอบเพื่อหาความชัดเจนของการกำหนดจุดมุ่งหมายขั้นนี้เพื่อตอบคำถาม และหาความชัดเจนว่าการจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองใคร ตอบสนองผู้เรียนหรือสังคม

2. การเลือก และจัดประสบการณ์การเรียนที่คาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนและส่วนเสริมหลักสูตรนั้นมีอะไร ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเรียน

การสอนดำเนินไปเพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไทเลอร์ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาเลือก ประสิทธิภาพการเรียนรู้ไว้ดังนี้

- 2.1 ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกพฤติกรรม และการเรียนรู้เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย
- 2.2 กิจกรรม และประสิทธิภาพนั้นทำให้ผู้เรียนพอใจปฏิบัติการเรียนรู้จนนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียวก็ได้
- 2.3 กิจกรรม และประสิทธิภาพนั้นอยู่ในข่ายความพอใจที่พึงปฏิบัติได้
- 2.4 กิจกรรม และประสิทธิภาพหลาย ๆ ด้านของการเรียนรู้จนนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียวก็ได้
- 2.5 กิจกรรม และประสิทธิภาพเรียนรู้เพียงหนึ่งอย่างอาจตรวจสอบจุดมุ่งหมายหลาย ๆ ข้อได้

3. การจัดประสิทธิภาพการเรียนรู้ว่าต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ในด้านเวลาต่อเวลา และเนื้อหาต่อเนื้อหา เรียกว่า ความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง (Vertical) กับแนวนอน (Horizontal) ซึ่งมีเกณฑ์ในการจัด ดังนี้

3.1 ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตรจากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับที่สูงขึ้นไป เช่น ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรม และประสิทธิภาพบ่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอ

3.2 การจัดช่วงลำดับ (Sequence) หมายถึง ความสัมพันธ์แนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตรจากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง หรือจากสิ่งที่มีความง่ายไปสู่ที่มีความยาก ดังนั้น การจัดกิจกรรมและประสิทธิภาพให้มีการเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3.3 บูรณาการ (Integration) หมายถึง ความสัมพันธ์กันในแนวนอนขององค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากหัวข้อเนื้อหาหนึ่งไปยังอีกหัวข้อหนึ่งของรายวิชา หรือจากรายวิชาหนึ่งไปยังรายวิชาอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน การจัดประสิทธิภาพจึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมดของผู้เรียนที่ได้ประสบการณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ประสิทธิภาพการเรียนรู้ จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม

4. การประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ควรมีการปรับแก้ในส่วนใดบ้าง พิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

- 4.1 กำหนดจุดมุ่งหมายที่จะวัด และพฤติกรรมที่คาดหวัง
- 4.2 วัดและวิเคราะห์สถานการณ์ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น

4.3 ศึกษาสำรวจข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม

4.4 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

4.4.1 ความเป็นปรนัย (Objectivity)

4.4.2 ความเชื่อมั่นได้ (Reliability)

4.4.3 ความเที่ยงตรง (Validity)

4.4.4 ความถูกต้อง (Accuracy)

4.5 การพิจารณาผลประเมินให้เป็นประโยชน์เพื่ออธิบายผลการเรียนรู้เป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่ม การอธิบายถึงส่วนดีของหลักสูตรหรือสิ่งที่จะต้องปรับแก้เพื่อเป็นแนวทาง ในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นพบว่านักวิชาการแต่ละท่าน ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรไว้คล้ายคลึงกัน และสามารถสรุปแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรได้ดังนี้ การที่จะพัฒนาหลักสูตรจะต้องเริ่มจากครูผู้สอนจะต้องมีแนวคิด หรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน จึงมีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอนด้วยกัน คือ 1) วิเคราะห์ความต้องการ 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย 3) ตัดเลือกเนื้อหาสาระ 4) การจัด รวบรวมเนื้อหาสาระ 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6) การจัดรวบรวมประสบการณ์การเรียนรู้ และ 7) กำหนดวิธีวัดและประเมินผล โดยแบ่งเนื้อหาวิชาได้อย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีการศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในศาสตร์หรือความรู้ นั้น ๆ เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาวิชาที่เป็นข้อเท็จจริงและกระบวนการ 2) เนื้อหาวิชาที่เป็นแนวคิดพื้นฐาน 3) เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ และ 4) เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด เมื่อผู้เรียนเข้าใจแล้วสามารถ จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตัวเองได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฮิลดา ทาบา (Hilda Taba)

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอนจะต้องมีขั้นตอนในการการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรตรง ตามจุดมุ่งหมาย สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และมีการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลที่มี ประสิทธิภาพตามขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร โดยขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรได้มาจาก แนวคิดของนักการศึกษา ดังนี้

ทาบา (Taba, 1962 : 456 - 459) แนวคิดของทาบาในการพัฒนาหลักสูตรใช้ชีวิตแบบรากหญ้า (Grass-roots Approach) มีความเชื่อว่าหลักสูตรควรได้รับการออกแบบโดยครูผู้สอนมากกว่า พัฒนาจากองค์กรที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไป ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. วิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) ใช้วิธีสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของผู้เรียน และของสังคม

2. กำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objectives) ด้วยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการ

3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายแล้วก็ต้องเลือกเนื้อหาสาระ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และต้องคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนด้วย

4. การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาสาระที่รวบรวมต้องคำนึงถึงความยากง่ายและความต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของผู้เรียน

5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) การคัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาวิชา

6. การจัดรวบรวมประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) การจัดประสบการณ์เรียนรู้ควรคำนึงถึงความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระ

7. กำหนดวิธีวัดและประเมินผล (Determination of What to Evaluate and the Ways and Means of Doing It) มีการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดวิธีการประเมินรวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินด้วย

เซย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ และเลวิส (Saylor, Alexander and Lewis. 1981 : 181) ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

1. เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความครอบคลุม (Goals, Objective and Domains) หลักสูตรต้องประกอบด้วย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และในแต่ละเป้าหมายควรบ่งบอกถึงความครอบคลุมของหลักสูตร (Curriculum Domain) วัตถุประสงค์ พัฒนาการส่วนบุคคล มนุษยสัมพันธ์ ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งกำหนดจากความเป็นโลกาภิวัตน์ ความต้องการของสังคมที่อยู่อาศัยกฎหมาย ข้อบังคับ เป็นต้น

2. การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) คือ การวางแผนเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือก และจัดเนื้อหาสาระ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ โดยคำนึงถึงปรัชญา ความต้องการของสังคมและผู้เรียนมาพิจารณาด้วย

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) ครูต้องเป็นผู้วางแผนการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ (Instructional Plans) รวมทั้งการจัดทำสื่อการเรียนการสอน เช่น ตำรา แบบเรียน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ครูตั้งเป้าหมายไว้

4. การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation) ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันตัดสินใจเพื่อเลือกวิธีการประเมินผลที่สามารถประเมินได้ว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้ผลตามความมุ่งหมาย

การประเมินหลักสูตรจะเป็นข้อมูลสำคัญที่บอกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ว่าควรปรับปรุงหลักสูตร ในจุดใด เพื่อประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการใช้หลักสูตรในอนาคต

โอลิวา (Oliva. 1982 : 172) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 12 ขั้นตอน ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา (Aims of Education) และหลักการปรัชญาและจิตวิทยาจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของสังคมและผู้เรียน
 2. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของชุมชนที่สถานศึกษานั้น ๆ ตั้งอยู่ ความต้องการจำเป็นของผู้เรียนในชุมชน และเนื้อหาวิชาที่จำเป็นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน
 3. เป้าหมายของหลักสูตร (Curriculum Goals) โดยอาศัยข้อมูลจากขั้น 1 และ 2
 4. จุดประสงค์ของหลักสูตร (Curriculum Objectives) โดยอาศัยข้อมูลจากขั้นที่ 1, 2 และ 3 แตกต่างจากขั้นที่ 3 คือ มีลักษณะเฉพาะเจาะจงเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักสูตร และการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร
 5. รวบรวมและนำไปใช้ (Organization and Implementation of the Curriculum) เป็นขั้นของการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร
 6. กำหนดเป้าหมายของการสอน (Instructional Goals) ของแต่ละระดับ
 7. กำหนดจุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน (Instructional Objective) ในแต่ละวิชา
 8. เลือกยุทธวิธีในการสอน (Selection of Strategies) เป็นขั้นที่ผู้เรียนเลือกยุทธวิธีที่เหมาะสมกับผู้เรียน
 9. เลือกเทคนิควิธีการประเมินผลก่อนที่นำไปสอนจริงคือ 9A (Preliminary Selective of Evaluation Techniques) และกำหนดวิธีประเมินผลหลังจากกิจกรรมการเรียนการสอนสิ้นสุดคือ 9B (Final Selection of Evaluation Techniques)
 10. นำยุทธวิธีไปใช้ปฏิบัติจริง (Implementation of Strategies) เป็นขั้นของการใช้วิธีการที่กำหนดในขั้นที่ 8
 11. ประเมินผลจากการเรียนการสอน (Evaluation of Instruction) เป็นขั้นที่เมื่อการดำเนินการจัดการเรียนการสอนเสร็จสิ้น มีการประเมินผลตามที่ได้เลือกหรือกำหนดวิธีการประเมินขั้นที่ 9
 12. ประเมินหลักสูตร (Evaluation of Curriculum) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้วงจรครบถ้วน การประเมินผลที่มีใช้ประเมินผู้เรียนและผู้สอน แต่เป็นการประเมินหลักสูตรที่จัดทำขึ้น
- สกลีเบ็ก (Sklibeck. 1984 : 230 - 239) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนของหลักสูตร ในลักษณะที่เป็นพลวัต จุดเด่นคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้ สกลีเบ็กเชื่อว่า สถานการณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดความแตกต่าง

ของหลักสูตร เพราะไม่สามารถคาดเหตุการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นหน้าได้ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ไว้ก่อนมีการสำรวจสถานการณ์จริงจึงขาดความน่าเชื่อถือ ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรโดยโรงเรียนเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรเอง (School-based Curriculum Development หรือ SBCD) เป็นวิธีที่สามารถนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้ การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นปรากฏการณ์ของสังคมแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเจาะจงใช้รูปแบบหลักสูตรที่เป็นแบบเดียวกันได้ ดังนั้น รูปแบบหลักสูตรจึงเป็นพลวัต แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของสกลีเบ็กประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ (Analyze the Situation) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลักสูตร ซึ่งส่งผลถึงโรงเรียนให้มีการพัฒนาหลักสูตรให้นำไปปฏิบัติได้จริง และบังเกิดผลให้นักเรียนได้เรียนรู้ ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

ก. ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ความคาดหวังของผู้ปกครองความต้องการของนายจ้าง ความต้องการของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และอุดมคติของสังคม
2. การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย นโยบายการศึกษาระบบการสอน อำนาจในการตัดสินใจของท้องถิ่น ผู้บงการการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เป็นต้น
3. การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาวิชา และการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัย
4. การเพิ่มศักยภาพของครูอาจารย์ในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับยุคสมัย
5. การนำทรัพยากรนำมาใช้ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

ข. ปัจจัยภายใน ได้แก่

1. เจตคติ ความสามารถ และความต้องการทางการศึกษาของนักเรียน
2. ค่านิยม เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ของครู ที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการเรียนการสอน
3. ความคาดหวังของโรงเรียน โครงสร้างการบริหารงาน การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา วิธีจัดประสบการณ์ให้นักเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียน บรรทัดฐานทางสังคม และการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่พึงประสงค์

4. วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากร งบประมาณ แผนงาน และศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

5. การยอมรับ และการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำหลักสูตรมาใช้

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Define Objectives) การวิเคราะห์สถานการณ์ในขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำไปกำหนดวัตถุประสงค์ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยภายนอกและภายใน สะท้อนความเป็นจริงของสถานการณ์ที่เป็นอยู่ สอดคล้องกับค่านิยม ทิศทางที่กำหนด รวมทั้งผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการจัดการศึกษา การกำหนดวัตถุประสงค์ควรเขียนในลักษณะการเรียนรู้ที่คาดหวังจากนักเรียน และกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูที่ให้บริการวัตถุประสงค์ ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ทั่วไปกับวัตถุประสงค์เฉพาะ ในการกำหนดวัตถุประสงค์ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และนักวิชาการ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบการจัดการเรียนการสอน (Design the Teaching Learning Programmer) เป็นการออกแบบการเรียนการสอนต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา โรงเรียนต้องตอบคำถามพื้นฐาน เช่น จะสอนอะไร และนักเรียนจะเรียนรู้อะไรซึ่งต้องศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรายวิชาที่นำมาจัดการเรียนการสอน การกำหนดแบบแผนการสอน และการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานหรือทิศทางของหลักสูตรที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง เป็นวิชาบังคับหรือวิชาเลือกตามความสนใจ
2. การจัดกลุ่ม และการบูรณาการของสาระวิชาต่าง ๆ
3. การจัดกลุ่มนักเรียน ซึ่งอาจจัดตามความสนใจของนักเรียน จัดให้เด็กเรียนเก่งเรียนด้วยกัน ไม่เก่งเรียนด้วยกัน หรือจัดให้เด็กที่มีความสนใจต่างกันเรียนด้วยกัน
4. ความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ กับเป้าหมายของหลักสูตร
5. การเรียงลำดับของเนื้อหาการสอน
6. สถานที่ ทรัพยากร อุปกรณ์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า
7. ออกแบบวิธีการจัดการเรียนการสอน
8. แต่งตั้งคณะทำงาน
9. จัดทำตารางและกิจกรรมในการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 4 การนำหลักสูตรไปใช้ (Interpret and Implement the Programme) การวางแผน และการออกแบบหลักสูตรก็เพื่อให้หลักสูตรนั้นนำไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผล ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งดูจากผลการประเมินผลลัพธ์สุดท้ายว่าการเรียนการสอนเป็นไปตามความต้องการหรือไม่

มีแผนงานใดที่มีความพร้อมมากที่สุด และรับรองคุณภาพได้คั้งนั้น ครูต้องมีจิตสำนึกในความเป็นมืออาชีพที่ต้องติดตามควบคุม ดูแล และประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพิจารณาว่าสิ่งที่ออกแบบและดำเนินการอยู่มีประโยชน์คุ้มค่า การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่นผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าภาค อาจไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากปัญหาการขาดการเอาใจใส่จากครู ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นการบริหารหลักสูตรที่ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ได้จริง ๆ ต้องดำเนินการโดยผู้ที่อยู่ในโรงเรียนซึ่งก็คือครูนั่นเองครูเป็นผู้ที่ใกล้ชิด และทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจ ความต้องการของนักเรียนเป็นอย่างดี ดังนั้น การปฏิบัติเพื่อพัฒนาหลักสูตรต้องเหมาะสม และต้องสอดคล้องกับศักยภาพของครู การนำไปใช้ขึ้นอยู่กับครู ครูต้องเป็นบุคลากรหลักในการออกแบบ และการนำไปใช้ นั่นคือ ครูต้องเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรด้วยตนเอง ดีกว่ารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่บุคคลอื่นเป็นผู้จัดทำ

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินการเรียนรู้และการประเมินผลหลักสูตร (Assess and Evaluate) การประเมินการเรียนรู้ (Assessment) เป็นการตัดสินคุณค่าในศักยภาพการเรียนรู้ และ การปฏิบัติของผู้เรียนรู้ ส่วนการประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการรวบรวมหลักฐานเพื่อนำมาตัดสินคุณค่าเกี่ยวกับหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การออกแบบ การนำไปใช้ รวมทั้งผลการปฏิบัติหรือผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการประเมินการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นการกำหนดเกณฑ์ที่ผู้เรียนต้องบรรลุ เช่น การกำหนดชิ้นงาน การสังเกต การบันทึกการทำงาน การสอน การรายงานผล การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องมีแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้ครอบคลุมรวมทั้งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องทุกครั้ง ดังนั้น การประเมินจึงไม่ใช่กิจกรรมที่กระทำรอบคอบครั้งเดียว แต่เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งผู้ออกแบบหลักสูตรด้วยการกระทำเช่นนี้เป็นวงจรต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงผู้เรียน และหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นพบว่านักวิชาการแต่ละท่านผู้วิจัยเลือกใช้ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba, 1962 : 456 - 459) 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของผู้เรียน 2) กำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ 3) คัดเลือก ออกแบบ เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย 4) การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ คำนึงถึงความยากง่าย และต่อเนื่อง 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา 6) จัดรวบรวมประสบการณ์การเรียนรู้ และ 7) การวัดและประเมินผล ซึ่งทาบมีความเชื่อว่าหลักสูตรควรได้รับการออกแบบ โดยครูผู้สอนมากกว่าพัฒนาจากองค์กรที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไป ดังนั้น ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้มีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กับนักเรียน สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และชุมชน นักเรียนสามารถนำองค์ความรู้ และประสบการณ์ไปบูรณาการต่อยอดในอนาคตได้

การบริหารหลักสูตร

การบริหารหลักสูตรหรือการใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ และการนำไปใช้ต้องมีความสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่ง และเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ในขั้นตอนนี้ โดยนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารหลักสูตรไว้ดังนี้

ชวลิต ชุกก่าแพง (2551 : 65) กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง การนำกระบวนการบริหารมาใช้ในขั้นตอนวางแผนหลักสูตรการนำหลักสูตรมาใช้ในการประเมินหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรโดยอาศัยบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และเป็นการบริหารงานด้านวิชาการ ซึ่งเปรียบเสมือนการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการบริหารหลักสูตรนั้นผู้ทำหน้าที่ ส่วนใหญ่ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน การบริหารหลักสูตรนั้นเป็นระบบของหลักสูตร ซึ่งจะต้องบริหารอย่างเป็นระบบรวมถึงกระบวนการเรียนการสอนด้วย

วิรุฬ เกิดภักดี (2551; อ้างถึงใน กษมา ชนะวงษ์. 2564 : 18) กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง การวางแผน การอำนวยการ การประสานงาน การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากร และการติดตามประเมินผลในการนำหลักสูตรไปใช้

วัชราวลี วัชรวิงศ์ ณ อยุธยา (2552; อ้างถึงใน กษมา ชนะวงษ์. 2564 : 18) ได้กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง การจัดการ และการดำเนินการ การควบคุมดูแล ส่งเสริม และสนับสนุน ให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถาบันการศึกษา เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่อย่างจำกัด ในสถาบันการศึกษานั้นให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553; อ้างถึงใน กษมา ชนะวงษ์. 2564 : 18) กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง กระบวนการ บริหารงานการใช้หลักสูตร แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมการหลักสูตร การดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการ และหน่วยงานการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่า นักวิชาการแต่ละท่านให้ความหมายของการบริหารหลักสูตรสามารถสรุปความหมายของการบริหารหลักสูตรไว้ว่า

การบริหารหลักสูตรจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ การวางแผน การอำนวยการ การประสานงาน การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ ตั้งแต่การตรวจสอบหลักสูตรแม่บทก่อนนำไปใช้ วัตถุประสงค์ทั่วไป

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม รูปแบบ โครงสร้างเนื้อหาวิชา วิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน การเตรียมความพร้อมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถาบัน การศึกษา เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อนำมาใช้ในการประเมินหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพมากที่สุด รวมถึงการประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมาย

การประเมินหลักสูตร

การประเมินผลหลักสูตรจะทำให้ทราบถึงการใช้หลักสูตรว่าได้ผลเพียงใด การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร เพราะผลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรต่อไป ซึ่งในงานวิจัยนี้จะนำเสนอหัวข้อที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กู๊ด (Good. 1945 : 209) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินหลักสูตรคือการประเมินผลของการจัดกิจกรรมการเรียนภายในขอบข่ายของการสอนที่เน้นเฉพาะจุดประสงค์ของการตัดสินใจในความถูกต้องของจุดมุ่งหมาย ความสัมพันธ์ และความต่อเนื่องของเนื้อหา และผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจในการวางแผนการจัด โครงการต่อเนื่อง และการหมุนเวียนของกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่จะจัดใหม่ขึ้น

ไทเลอร์ (Tyler. 1950 : 110 - 125) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ระบุในหลักสูตรและการสอนหรือไม่ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สำคัญ คือ ความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไปในทางพึงปรารถนา ดังนั้น การประเมินจึงเป็นกระบวนการ ที่กำหนดว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด การประเมินในลักษณะนี้ มีส่วนสำคัญ 2 ประการ คือ การประเมินจะต้องวัดพฤติกรรมของนักเรียน เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นจุดหมายของการศึกษา ที่ต้องการให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนไปสู่การประเมิน จำเป็นต้องประเมินมากกว่าหนึ่งครั้ง เพื่อจะได้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น การประเมินเพียงสองครั้งยังไม่เพียงพอ การที่จะประเมินว่าการเรียนรู้คงทนนานเท่าใด จำเป็นจะต้องมีการประเมินอีกครั้งหลังจากเรียนจบแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง เป็นการติดตามผลของผู้สำเร็จการศึกษาแล้ว

ทาบ (Taba. 1962 : 310) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรมีความหมายครอบคลุม ขอบข่ายหลายประการ อาจเป็นการประเมินจุดมุ่งหมาย และขอบข่ายของหลักสูตรคุณสมบัติของ

บุคคลากรที่รับผิดชอบเรื่องหลักสูตรความสามารถของผู้เรียน ความสำคัญของรายวิชาต่าง ๆ ผลของการนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินวัสดุสื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นต้น

ครอนบัค (Cronbach. 1970 : 102) ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา อาจเป็นสื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียน หรือประสบการณ์การเรียนที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ในการประเมินจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในหลายเรื่องด้วยกันจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลาย ๆ ด้าน ด้วยเหตุนี้ในการทำการประเมิน จะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ หลายขั้นตอนและมีเทคนิควิธีการแตกต่างกัน ไม่มีวิธีการประเมินแบบใดแบบหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ทุกสถานการณ์หรือทุกเหตุการณ์ ดังนั้นในการประเมินหลักสูตรของรายวิชาใดวิชาหนึ่งจึงไม่ควรที่จะใช้การสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ควรจะได้มีการวัดตัวแปรอื่น ๆ ประกอบด้วย สดฟ้ เฟลบีม และคณะ (Stufflebeam and et al. 1971 : 128) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตรคือ กระบวนการหาข้อมูลเก็บข้อมูล เพื่อนำไปใช้ เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีกว่าเดิม

ฉันท ชาติทอง (2553 : 318) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงไร และเพื่อนำผลการประเมินดังกล่าวมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นต่อไป

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 290) กล่าวถึง การประเมินหลักสูตรว่า เป็นกระบวนการรวบรวม ข้อมูลสารสนเทศตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อนำมาตัดสินใจหรือคุณภาพของหลักสูตรนั้น

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการ และหน่วยงานการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่านักวิชาการแต่ละท่านให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร โดยสามารถสรุปความหมายของการประเมินหลักสูตรได้ดังนี้

การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการหาข้อมูล เก็บข้อมูล กิจกรรมการเรียนการสอนภายในขอบข่ายของการสอน เพื่อตัดสินใจในเรื่อง โปรแกรม หรือหลักสูตรการศึกษาว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้น มีคุณภาพหรือไม่ หรือได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่มีส่วนใดต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อหาข้อบกพร่องหรือปัญหา และพิจารณาค่าของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และมีขอบเขตที่กว้างขวาง การประเมินหลักสูตรจะต้องครอบคลุมขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร เพราะฉะนั้นการประเมิน

หลักสูตรแต่ละชั้นตอน มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน แต่โดยทั่วไปแล้วจุดมุ่งหมายใหญ่ของการประเมินหลักสูตร จะมีความใกล้เคียงกัน มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2554 : 6) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า 1) เพื่อหาแนวทางการปรับปรุง และแก้ไขข้อบกพร่องที่พบในองค์ประกอบของหลักสูตร 2) เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาการบริหารหลักสูตร 3) เพื่อตัดสินคุณค่าของหลักสูตรว่า บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมหรือไม่มีคุณภาพดีหรือไม่ดี สามารถใช้หลักสูตรต่อไปได้หรือไม่ได้ และ 4) เพื่อติดตามผลผลิตของหลักสูตร โดยพิจารณาจากคุณภาพของนักเรียนที่เรียนจบหลักสูตร

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2554 : 106) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องในองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร รวมไปถึงการหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่พบดังกล่าว
2. เพื่อช่วยผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้อง ตัดสินใจในการปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
3. เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการบริหารหลักสูตรกรณีศึกษา รวมไปถึงการจัดการเรียนการสอน

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการ และหน่วยงานการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรมีเพื่อหาแนวทางการปรับปรุง และแก้ไขข้อบกพร่องที่พบในองค์ประกอบของหลักสูตร รวมถึงการช่วยผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้อง ตัดสินใจในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการบริหารหลักสูตร หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และการประเมินผลของหลักสูตรว่า หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมหรือไม่มีคุณภาพหรือไม่ สามารถใช้หลักสูตรต่อไปได้หรือไม่ได้ และเป็นการติดตามผลผลิตของหลักสูตร โดยพิจารณาจากคุณภาพของนักเรียนที่เรียนจบหลักสูตร จากการนิเทศการศึกษา รวมไปถึงการจัดการเรียนการสอน

ระยะของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรควรมีการดำเนินเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดของหลักสูตรอาจมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย และในระยะเวลาต่างกัน เช่น อาจมีสาเหตุมาจากตอนจัดทำหรือยกร่างหลักสูตร ซึ่งทำให้ตัวหลักสูตรไม่มีคุณภาพที่ดี หรือไม่สอดคล้องกับ

ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปหรืออาจมีสาเหตุมาจากตอนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นต้น

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 160 - 161) ได้เสนอแนะการประเมินผลหลักสูตร โดยทั่วไปแล้ว จะแบ่งออกเป็น 3 ระยะด้วยกัน คือ

ระยะที่ 1 การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมาย การวัดและการประเมินผลการเรียนซึ่งทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ประเมินหลักสูตรเมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างเสร็จแล้วก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้จริง
2. ประเมินหลักสูตรในชั้นทดลองใช้ เพื่อปรับปรุงส่วนที่ขาดหรือเป็นปัญหาให้มีความสมบูรณ์ เพื่อประสิทธิภาพในการนำไปใช้ต่อไป

ระยะที่ 2 ประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร เพื่อตรวจสอบหลักสูตรว่าสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใดหรือบกพร่องในบางส่วนใด เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสม

ระยะที่ 3 การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร เพื่อสรุปตัดสินว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นควรจะดำเนินการใช้ต่อไปหรือควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นหรือควรระงับยกเลิก

ปวงศา จรดล (2549 : 149 - 150) การประเมินหลักสูตรที่ดีจึงต้องตรวจสอบเป็นระยะ เพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ (Project Analysis)

ในช่วงระหว่างที่มีการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร อาจมีการดำเนินการตรวจสอบทุกขั้นตอนของการจัดทำ นับแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายไปจนถึงการกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียน ซึ่งสามารถทำได้ 2 ลักษณะคือ

1. การประเมินหลักสูตรเมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างเสร็จแล้ว ก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้จริง ควรมีการประเมินตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฉบับร่าง และองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร การประเมินหลักสูตรในระยะนี้ต้องอาศัยความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพัฒนาหลักสูตรทางด้านเนื้อหาวิชา ทางด้านวิชาชีพครู ทางด้านการวัดผลหรือจะให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์หรือพิจารณาก็ได้

2. การประเมินหลักสูตรในชั้นทดลองใช้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ขาดตกบกพร่องหรือเป็นปัญหาให้มีความสมบูรณ์ เพื่อประสิทธิภาพในการนำไปใช้จริงต่อไป

ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร (Formative Evaluation) ในขณะที่มีการดำเนินการใช้หลักสูตรที่จัดทำขึ้น ควรมีการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใดหรือบกพร่องในบางส่วนใด เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร

ให้มีความเหมาะสม เช่น ประเมินกระบวนการใช้หลักสูตรในด้านการบริหาร การจัดการหลักสูตร การนิเทศกำกับติดตาม และการจัดกระบวนการเรียนการสอน

ระยะที่ 3 การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร (Summative Evaluation) หลังจากที่มีการใช้หลักสูตรมาแล้วระยะหนึ่งหรือครบกระบวนการเรียบร้อยแล้ว ควรจะประเมินหลักสูตรทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ การประเมินองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรทั้งหมด คือ เอกสารหลักสูตร วัสดุหลักสูตร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับติดตาม การจัดกระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ เพื่อสรุปผลตัดสินว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้น ควรจะดำเนินการใช้ต่อไป หรือควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นหรือควรจะยกเลิก

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการ และหน่วยงานการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่านักวิชาการแต่ละท่านให้ระยะของการประเมินหลักสูตร โดยสามารถสรุประยะของการประเมินหลักสูตรได้ดังนี้

○ การประเมินหลักสูตรที่ดีจึงต้องตรวจสอบเป็นระยะเพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระยะของการประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ (Project Analysis) สามารถทำได้ 2 ลักษณะคือ 1) การประเมินหลักสูตรเมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างเสร็จแล้ว และ 2) การประเมินหลักสูตรในขั้นทดลองใช้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ขาดตกบกพร่องหรือเป็นปัญหาให้มีความสมบูรณ์เพื่อประสิทธิภาพในการนำไปใช้จริงต่อไป ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร (Formative Evaluation) และระยะที่ 3 การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร (Summative Evaluation) โดยจะต้องมีการดำเนินการประเมินเป็นระยะ ๆ เพื่อให้การใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพมากที่สุด

หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่แต่ละสถานศึกษาได้สร้างและพัฒนาขึ้นมาเป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ให้บรรลุถึงเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ผู้ศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

ในการประเมินหลักสูตรครั้งนี้ผู้ศึกษาทำการศึกษาความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาตามที่นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 5) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึงแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของ มวลประสบการณ์ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการ เรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลก อย่างมีความสุข

สมศักดิ์ ศิริ (2550 : 18) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง แผนหรือแนวทางหรือ ข้อกำหนด ของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละ กลุ่มบุคคล พัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นตอนของมวลประสบการณ์ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จ ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จัก ตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข หลักสูตรสถานศึกษาจะประกอบด้วย การเรียนรู้ และมวลประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่ง วางแผนไว้เพื่อพัฒนาความรู้ของผู้เรียน

ชวลิต ชูกำแหง (2551 : 194) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาว่า หมายถึง เอกสารที่กำหนดวิธีการหรือแนวทางการจัดการศึกษาในโรงเรียน หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษารวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง นอกสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด ประสบการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตร เพื่อพัฒนานักเรียน ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา

บุญนำ เทียบฤทธิ์ (2555 : 39) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง หลักสูตร ที่โรงเรียน จัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ เกิดการเรียนรู้สามารถนำไปสู่ การปฏิบัติจนมีชีวิต อยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

อัมพร โวงประโคน (2557 : 44) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง หลักสูตรที่ทาง โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยนำสาระและมาตรฐาน การเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาเป็นกรอบ รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยมีส่วนร่วม ของสังคม ชุมชน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่ การปฏิบัติได้

จากความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาข้างต้น พอสรุปได้ว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง แผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้

ความสามารถ ซึ่งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษารวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด และประสบการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตร โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาการเรียนรู้ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ และดำเนินชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาเป็นกรอบ รวมถึงลำดับขั้นของมวลดประสบการณ์ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา

องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีส่วนทำให้ความหมาย และความสำคัญ ของหลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากองค์ประกอบของหลักสูตรทำให้มองเห็นถึงโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบ มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้แตกต่างกัน ดังนี้ ไทเลอร์ (Tyler. 1950 : 78) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรควรพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์
2. การเลือกเนื้อหาสาระและประสบการณ์ การเรียนรู้
3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
4. การประเมินผลการเรียนรู้

Taba (1962 : 424 - 425) กล่าวว่า หลักสูตรไม่ว่าจะออกแบบหรือมีรูปแบบใดก็ตาม ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความมุ่งหมาย เป็นการกำหนดว่าต้องให้ผู้เรียนเป็นอย่างไรหรือจะให้การศึกษาเพื่ออะไร
2. เนื้อหาวิชา เป็นการเลือก จัดเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้บรรลุตามความมุ่งหมาย
4. การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด องค์ประกอบของหลักสูตรมีความเกี่ยวเนื่อง และสัมพันธ์กัน โดยจะครอบคลุมถึงโครงสร้างทั้งหมดของหลักสูตรอันประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา ประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลผู้เรียน ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดของหลักสูตรจะเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ความสามารถ

และทักษะที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของตนเองในสังคมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ต่อไป

ชลี จางจุม (2555 : 37) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการวัดและประเมินผล เพื่อให้การใช้หลักสูตรส่งผลต่อประสิทธิภาพของคุณภาพผู้เรียน

ไพศาล บุญขาว (2556 : 17) กล่าวว่า หลักสูตรที่สถานศึกษานำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประสบผลสำเร็จได้นั้นควรประกอบด้วย องค์ประกอบของหลักสูตร 6 ประการ คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อประกอบการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

พินนภัส ตลอดจนพงษ์ (2556 : 12) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย เหตุผล และความจำเป็นของหลักสูตร จุดประสงค์เฉพาะของหลักสูตร การคัดเลือกเนื้อหาสาระ การจัดเนื้อหา และประสบการณ์ การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

เย็นฤดี กุ่มพร้อม (2557 : 11) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบหลายส่วนสามารถสร้างหลักสูตรขึ้นได้หลายลักษณะภายใต้กรอบของหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งถือได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดเนื้อหาหรือการจัดทำสื่อการเรียนการสอน ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้น องค์ประกอบของหลักสูตรควรประกอบด้วย จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน เนื้อหาที่จัดให้แก่ผู้เรียนตามวุฒิภาวะของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล

สรุปได้ว่า หลักสูตรที่สถานศึกษานำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประสบผลสำเร็จได้นั้นควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) เนื้อหาของหลักสูตร 3) การใช้หลักสูตร และ 4) การวัดและประเมินผล โดยหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนตราษตระการคุณ ใช้องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาตามแบบของทาบา (Taba)

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

นักวิชาการ ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ไว้ดังนี้

เพ็ญโฉม ลัทธบุญ (2552 : 37) กล่าวว่า หลักในการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นจะต้องได้ความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งครู ชุมชน และผู้เชี่ยวชาญในการวางแผนอย่างเป็นระเบียบและรอบคอบ ดำเนินการตามแผนที่วางไว้เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของหลักสูตร การพัฒนา

หลักสูตรเป็นกระบวนการในการทำให้หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการวางแผนที่ดีในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศตามเป้าหมายที่วางไว้ ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรเริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมาย จัดเนื้อหา และประสบการณ์ นำหลักสูตรเริ่มจากการศึกษาและประเมินหลักสูตรเพื่อนำไปปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander. 1974 : 7; อ้างถึงใน สมศักดิ์ โกลากุล. 2556 : 21) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การกระทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย รวมทั้งการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียน

สมศักดิ์ โกลากุล (2556 : 21) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร มีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่เลย และความหมายที่ 2 คือ การปรับปรุงแก้ไข หลักสูตรเดิมให้ดีขึ้น เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันหรือรองรับกับการเปลี่ยนแปลง ตอบสนองความต้องการของชุมชน สังคม โดยส่วนรวม การพัฒนาหลักสูตรมีเป้าหมายสำคัญที่พัฒนาผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามจุดหมาย

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการในการทำให้หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการวางแผนที่ดีในการจัดการศึกษาความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งครู ชุมชน และผู้เชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาประเทศตามเป้าหมายที่วางไว้ ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร เริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรสำหรับงานวิจัยฉบับนี้ การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาในรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้หลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐาน ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรของทาบามี 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) 2) กำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objectives) 3) คัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) 4) การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) 6) การจัดรวบรวมประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) และ 7) กำหนดวิธีวัดและประเมินผล (Determination of What to Evaluate and the Ways and Means of Doing It) และการพัฒนาหลักสูตร มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) เนื้อหาของหลักสูตร 3) การใช้หลักสูตร และ 4) การวัดและประเมินผล

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ให้นักเรียนได้เกิดความรู้ความสามารถ ทักษะกระบวนการที่สำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กรมวิชาการ (2545 : 30) ได้กำหนดกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
3. การจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา
4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดผลและประเมินผล และ

เอกสารหลักฐานการศึกษา

7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน
 8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา
- ชวลิต ชุกก่าแพง (2551 : 198) ได้เสนอกระบวนการในจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ
2. การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. กำหนดโครงสร้างหลักสูตร
4. จัดทำคำอธิบายรายวิชา
5. จัดทำหน่วยการเรียนรู้
6. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
7. การวัดและประเมินผลเป้าหมาย

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552 : 37) ได้ให้แนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ว่า การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ อาทิ ฝ่ายบริหารครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน และมีขั้นตอนดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มีแหล่งข้อมูลสำคัญมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหา จุดเน้น ความต้องการของชุมชน และของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ตลอดจนความต้องการของนักเรียน

3. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พิจารณาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วิทยุทัศน์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา (เวลาเรียน รายวิชาพื้นฐาน/เพิ่มเติม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) คำอธิบายรายวิชา และเกณฑ์การจบหลักสูตร พร้อมกันนี้สถานศึกษาจะต้องจัดทำเอกสารระเบียบการวัดผลประเมินผลเพื่อใช้ควบคู่กับหลักสูตรสถานศึกษา

4. คณะกรรมการสถานศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ นำเสนอร่างเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาและระเบียบการวัดประเมินผลต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากมีข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการก็นำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปพิจารณาปรับปรุงร่างหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อนการอนุมัติใช้หลักสูตรเมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ให้จัดทำเป็นประกาศหรือคำสั่งเรื่องให้ใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและประธานกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ลงนาม

5. ใช้หลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไปกำหนด โครงสร้าง รายวิชา และออกแบบหน่วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมาย

6. วิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตร: ดำเนินการติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ เพื่อนำผลจากการติดตามมาใช้เป็นข้อมูลพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

จากแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ต้องมีการแต่งตั้งคณะบริหารหลักสูตรและงานวิชาการเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่จะนำไปกำหนดส่วนสำคัญ และจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หลังจากจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเสร็จสิ้นต้องนำเสนอร่างเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาและระเบียบการวัดประเมินผลต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ก่อนจะมีการนำหลักสูตรไปใช้ และมีการวิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตรเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการใช้หลักสูตร ทั้งนี้ โรงเรียนตราษตระการคุณ ได้ใช้แนวทางของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา เพื่อจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนตราษตระการคุณ

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนตราษตระการคุณ ปีการศึกษา 2566 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล เป็นแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากลของโรงเรียนตราษตระการคุณ ได้ดำเนินการประเมินผลการใช้หลักสูตร

สถานศึกษาเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และนำมาตราฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียน ทรายตระการคุณ ปีการศึกษา 2566 เน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และมีศักยภาพ เป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดำรงชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน ที่จำเป็นการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง แสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล ซึ่งประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลาง สาระการเรียนรู้ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติม และสาระการเรียนรู้ที่เป็นสากล โดยจัดเป็นสาระการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นรายภาคเรียน กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนทรายตระการคุณ ปีการศึกษา 2566 มีสาระสำคัญ ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และตามหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล

ดังนั้น โรงเรียนจึงใช้ “หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนทรายตระการคุณ ปีการศึกษา 2566 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)” เป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา ใช้เป็นแนวทางหรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้บรรลุตามจุดหมาย ของการศึกษา

ทั้งนี้การจัดทำหลักสูตร โรงเรียนทรายตระการคุณ จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ที่คาดหวังได้ต้องอาศัยการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความชัดเจน ตรงกันกับหลักสูตร รวมทั้งเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

วิสัยทัศน์โรงเรียน

“โรงเรียนคุณภาพมาตรฐานสากล มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม บริหาร จัดการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ดำรงชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

หลักการ

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนตราษตระการคุณ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล
มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้
เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ เจตคติ และคุณธรรม
บนพื้นฐานของความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล มีศักยภาพเป็นพลโลก
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก มีความรอบรู้ มีศักยภาพ และ
ความสามารถในระดับสูงด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีทักษะในการสื่อสารได้ดีทั้งภาษาไทย
ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่น มีความใฝ่รู้ สร้างสรรค์ มีความคิดในระดับสูง มีเหตุผล
รู้จักคิดวิเคราะห์ ไคร่ครวญ วิจารณ์ สังเคราะห์ และประเมินค่า กล้าเผชิญความเสี่ยง กล้าเสนอ
ความคิดที่สร้างสรรค์และแตกต่าง สามารถปรับตัว แก้ปัญหา และจัดการกับความซับซ้อนได้
มีความสามารถจัดลำดับความสำคัญวางแผน และบริหารจัดการสู่ความสำเร็จ สามารถใช้
เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ออกแบบสร้างสรรค์งาน สื่อสาร นำเสนอ เผยแพร่ มีผลงานออกแบบ
สร้างสรรค์ ประดิษฐ์คิดค้นที่นำเสนอเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง สามารถผลิตผลงานที่เหมาะสม
มีคุณภาพสูง มีความตระหนักรู้ในสถานการณ์ของโลก สามารถเรียนรู้และจัดการกับความซับซ้อน
คลุมเครือ มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม
ประเพณีของไทยและของนานาชาติ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกมีโอกาสดำเนินการศึกษ้อย่างเสมอภาค
และมีคุณภาพ
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
ให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นและมีความเป็นสากล
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และ
การจัดการเรียนรู้
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุม
ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนตราษตระการคุณ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ เป็นพลโลก เป็นคนดี มีปัญญา สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า และมีความสุข บนพื้นฐานของความเป็นไทย ภายใต้บริบทสังคมโลกใหม่ มีศักยภาพ และความสามารถในระดับสูง ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการสื่อสาร เพื่อการพึ่งตนเอง และเพื่อสมรรถนะในการแข่งขัน จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาตามหลักสูตร ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ความสามารถเป็นสากล มีทักษะในการคิดสร้างสรรค์งาน มีความสามารถในการแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี มีทักษะชีวิตในการดำรงชีวิต และสามารถสื่อสารได้สองภาษา
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และความเป็นพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคมโลก

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนตราษตระการคุณ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนตราษตระการคุณ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร นักเรียนสามารถสื่อสารโดยใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่น มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด

ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนคติของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ ในระดับสูงและสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหา จัดการกับความซับซ้อน และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยี ด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนตราษตระการคุณ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) และหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทย และมีศักยภาพเป็นพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

โครงสร้างหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560)

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ

ทำไมต้องเรียนการงานอาชีพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียน มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถนำ ความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การอาชีพ มาใช้ประโยชน์ในการทำงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และแข่งขันในสังคมไทยและสากล เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ รักการทำงาน และมีเจตคติ ที่ดีต่อการทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียง และมีความสุข

เรียนรู้อะไรในการงานอาชีพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้มี ความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- การดำรงชีวิตและครอบครัว เป็นสาระเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน ช่วยเหลือ ตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ในสภาพเศรษฐกิจที่พอเพียง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เน้นการปฏิบัติจริง จนเกิดความมั่นใจและภูมิใจในผลสำเร็จของงาน เพื่อให้ค้นพบความสามารถ ความถนัด และ ความสนใจของตนเอง

- การอาชีพ เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพ เห็นความสำคัญของ คุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่ออาชีพ ใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสม เห็นคุณค่าของอาชีพสุจริต และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการ แสวงหา ความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงานอาชีพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

- เข้าใจวิธีการทำงานเพื่อการดำรงชีวิต สร้างผลงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา และทักษะการแสวงหาความรู้ทำงานอย่างมีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน และทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

- เข้าใจแนวทางสู่อาชีพ มีประสบการณ์ในอาชีพที่ถนัดและสนใจ และมีคุณลักษณะที่ดีต่ออาชีพ

ตาราง 3 โครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

ระดับชั้น	รหัส	ชื่อรายวิชา	เวลาเรียนรายภาค
ชั้น ม.4	ง 30221	งานเขียนแบบเบื้องต้น	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
	ง 31213	งานธุรกิจเพื่ออาชีพ 2	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
	ง 30202	งานประดิษฐ์	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
	ง 30206	งานประดิษฐ์ 2	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
ชั้น ม.5	ง 30201	งานช่าง	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
	ง 32208	งานช่างทั่วไป	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
ชั้น ม.6	ง 33214	การเป็นผู้ประกอบการ	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
	ง 33215	โครงการงานอาชีพ	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)
	ง 30264	โครงการงานสู่อาชีพ	2 ชั่วโมง/สัปดาห์ (1.0 หน่วยกิต)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 4 โครงสร้างผลการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ระดับ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ระดับชั้น	รหัส	ชื่อรายวิชา	ผลการเรียนรู้
ชั้น ม.6	ง 33214	การเป็นผู้ประกอบการ	<ol style="list-style-type: none"> วิเคราะห์ความสำคัญของการเป็นผู้ประกอบการและจำแนกหน้าที่ของผู้ประกอบการ และประเภทของกิจการได้ อธิบายการวางแผนเป้าหมายชีวิตโดยประยุกต์ใช้วงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ได้ จำแนกรูปแบบของเงินออมในแต่ละประเภทได้และปฏิบัติตามหลักการออมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ ระบุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการลงทุนพร้อมทั้งวิเคราะห์ผลตอบแทน และความเสี่ยงจากการลงทุนได้ อธิบายประเภทของเงินทุน วิธีการจัดหาแหล่งเงินทุน และวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมกับธุรกิจได้ อธิบายกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการได้ เขียนแผนธุรกิจได้อย่างถูกต้องตรงหลักการตามองค์ประกอบของแผนธุรกิจได้ อธิบายหลักการพื้นฐานของการบริหารงานคุณภาพ และปฏิบัติตามหลักกิจกรรม 5 ส ได้

ตาราง 4 (ต่อ)

ระดับชั้น	รหัส	ชื่อรายวิชา	ผลการเรียนรู้
			9. อธิบายแนวทาง องค์ประกอบ และ ประโยชน์ของการเพิ่มผลผลิตในองค์กรได้ 10. ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และการเป็นผู้ประกอบการได้
ชั้น ม.6	ง 33215	โครงการอาชีพ	1. มีความรู้เรื่องโครงการ และเลือกโครงการอาชีพตามความสนใจ 2. การวิเคราะห์โครงการเพื่อการตัดสินใจ ศึกษา ค้นคว้า ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพที่เลือก 3. วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน และการจัดทำโครงการ 4. ปฏิบัติงานตามแผนจนเกิดทักษะในงานอาชีพ และการปฏิบัติตามโครงการที่กำหนด 5. มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพสุจริต พร้อมทั้งการประเมิน และปรับปรุงงาน 6. ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในท้องถิ่นไปสู่การนำผลงานไปใช้ประโยชน์หรือจัดจำหน่าย เพื่องานอาชีพ
ชั้น ม.6	ง 30264	โครงการคู่อาชีพ	1. บอกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่องที่สนใจ 2. จดบันทึกการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการ 3. อธิบายประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้า ข้อมูล และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ตาราง 4 (ต่อ)

ระดับชั้น	รหัส	ชื่อรายวิชา	ผลการเรียนรู้
			4. อธิบายหัวข้อหลักในการออกแบบการทดลอง และการวางแผนดำเนินการทำโครงการ
			5. บอกสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงในการออกแบบการศึกษา และการวางแผนการดำเนินการทำโครงการ
			6. ออกแบบการศึกษา คำนึงว่าโครงการที่สนใจจะดำเนินการศึกษา
			7. เขียนเค้าโครงของโครงการที่จะดำเนินการศึกษา
			8. ลงมือปฏิบัติทำโครงการที่เสนอไว้ในเค้าโครงของโครงการ
			9. ดำเนินการตามขั้นตอนของการทำโครงการ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล แปลความหมายของข้อมูล และสรุปผลได้ถูกต้อง ครบถ้วน และเหมาะสม
			10. บอกหลักการและรูปแบบการเขียนรายงานโครงการ
			11. เขียนรายงานโครงการที่จัดทำให้สมบูรณ์และถูกต้อง
			12. บอกเกณฑ์การประเมินโครงการ
			13. นำเสนองานโครงการในรูปแบบของการอธิบายด้วยคำพูดหรือรายงาน ปากเปล่าหรือจัดนิทรรศการด้วยผังโครงการ
			14. ตอบข้อซักถามเกี่ยวกับผลงานโครงการของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจ

จากการศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนตราษตระการคุณ เป็น หลักสูตรที่เป็น ข้อกำหนดหรือแนวทางของการจัดการศึกษา มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และนำมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนตราษตระการคุณ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ประพฤตินดี และมีความรู้ รวมทั้งมีทักษะที่จำเป็นการดำรงชีวิตในสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้หลักสูตรสถานศึกษา มีคุณภาพ รวมทั้งมีกรอบทิศทางการจัดการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่นครอบคลุม สมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลายลักษณะ ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2548 : 45) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย สู่ลูกหลาน จากคนรุ่นหนึ่ง สู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ หมายความว่า เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัยสี่ การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกัน ในสังคม ส่วนภูมิปัญญาเป็นศิลป์นั้น หมายความว่า เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีและงาม ที่ผู้คนได้คิด ขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ

นุชลี คล้ายวันเพ็ญ (2553 : 27) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของ ชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษหรือได้รับจากการศึกษา และอบรมในสถาบันทุกสถาบันภายในท้องถิ่น อันได้แก่ วัด ครอบครัว สถานประกอบการ และองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นมรดกทางสังคม และเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

ศศิธร ธรรมโสภิต (2553 : 36) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง องค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่ง พัฒนา และมีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม และสภาพธรรมชาติรวมทั้งเหมาะสมกับยุคสมัย

จากการศึกษาการให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง เป็นสิ่งที่ได้ถ่ายทอด และสร้างสมมาเป็นเวลานาน เป็นความผูกพัน ระหว่างความรู้กับ ธรรมชาติที่พัฒนาขึ้นในกระบวนการที่คน และชุมชนปรับตัวเข้าหาธรรมชาติ จนกลายเป็นส่วนหนึ่ง ขององค์ความรู้ ผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับยุคสมัย

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการกล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 3 - 4; อ้างถึงใน ชลิตา พันธุ์อ่อน. 2545 : 15) ได้กล่าวถึง ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง ความรู้ และประสบการณ์ ที่ชาวบ้านค้นพบ และนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ เช่น คำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร การไหว้ครู การบวงสรวง เป็นต้น

2. ความรู้ ความคิดในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำรงชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงไปในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ภาษิต การละเล่นต่าง ๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ต่าง ๆ และโบราณอูบาย ฯลฯ

3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพ โดยอาศัยหลักธรรมชาติ ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก แต่มีการพัฒนา ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิม กับแนวคิดหลักปฏิบัติและ เทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึง นำความรู้เดิมของชาวบ้านมาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เทคโนโลยีการหล่อโลหะ ทองเหลือง การนวดข้าว และการก่อสร้าง

สามารถ จันทสุรย์ (2545 : 88 - 94; วีระพงษ์ แสงและชูโต. 2544 : 29) กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการศึกษาหลายพื้นที่ของประเทศพบว่า มีลักษณะบางประการร่วมกันอยู่ใน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้น และในคุณลักษณะของปราชญ์ท้องถิ่นแต่ยังมีลักษณะสำคัญของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แยกออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังที่นักการศึกษากล่าวไว้

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต แนวทางในการแก้ปัญหา และการป้องกันปัญหา คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งใน ชีวิตประจำวัน รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้กับชีวิตมนุษย์นั่นเอง

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปดนตรี วัตถุ และอื่น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของภูมิปัญญา สามารถนำไปใช้ในการศึกษาโดยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญา มีลักษณะที่เป็นนามธรรม และลักษณะที่เป็นรูปธรรม สามารถแบ่งได้ 4 ประเภท คือ 1) ความรู้และระบบความรู้ซึ่งชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบมีความจำเพาะกับท้องถิ่น 2) การสั่งสมความรู้ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม และการกระจายความรู้ซึ่งไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ 3) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันในการถ่ายทอดความรู้โดยตรง แต่กลับมีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และ 4) การสร้างสรรค์การปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอด เพื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ประภากร แก้ววรรณ (2551; อ้างถึงใน ระพีพรรณ จันทรา. 2560 : 15) ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหา การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านต้องการฟื้นฟูดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้อุณหภูมิที่มืออยู่ในดิน ถูกทำลายจนดินเสื่อมสภาพ ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจึงร่วมกันหาวิธีการนำจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเลี้ยงเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินและใช้ประโยชน์ในการเกษตรอื่น ๆ อีกตัวอย่างคือ ภูมิปัญญา สถาปัตยกรรมพื้นบ้านของภาคใต้ บ้านของชาวใต้จะมีดินเสา ทั้งนี้เพราะดินเสาทำให้บ้านที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มสามารถโยกย้ายได้ง่ายและทำให้มด ปลวก และงูขึ้นสู่บ้านได้ยากขึ้น เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้าน ที่คิดค้นสั่งสม สืบทอด ปรับปรุง พัฒนา เป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาปลาร้าในรูปแบบดั้งเดิม เป็นปลาร้าก้อน หรือปลาร้าคนอร์ เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเดิมนำวัตถุดิบธรรมชาติมาย้อมผ้า และให้สีได้เพียง 6 เฉดสี เมื่อเกิดการทดลองพัฒนา ทำให้สามารถนำวัตถุดิบธรรมชาติมาย้อมสี ได้มากกว่า 100 เฉดสี เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง เป็นการพัฒนาที่ผสมผสานความรู้สากลบนฐานของภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้เป็นการสร้างความรู้ใหม่ ความรู้ท้องถิ่น ไม่หยุดนิ่ง สร้างปัญญาตอบสนองความจำเป็น ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและมั่นคงเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พบว่า นักวิชาการได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยสามารถสรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดังนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ท้องถิ่น และใช้ในการพัฒนาที่ชาวบ้านคิดค้น สังเกต สืบทอด ปรับปรุง พัฒนา เป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง เป็นการพัฒนาที่ผสมผสานความรู้สากลบนฐานของภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้ความรู้ท้องถิ่น ไม่หยุดนิ่ง เป็นการพัฒนาสร้างความรู้ใหม่ สร้างปัญญาตอบสนองความจำเป็น ความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน และมั่นคง

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ และมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่น และการพัฒนาประเทศ นักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

นิคม ชมพูหลง (2548 : 8) ให้ความเห็นว่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อสังคม ดังนี้

1. ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเอง และสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
2. ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก
3. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมตามยุคสมัย
4. ใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สอดคล้อง และผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
5. ทำให้ผู้เรียนรักจักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ใหม่

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2552 : 81) ได้สรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

1. เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า เพราะเกิดจากการคิดค้นแก้ปัญหา สังคม บ่มเพาะด้วยประสบการณ์มานาน
2. เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ที่ถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมาเพื่อความอยู่รอดของแต่ละท้องถิ่น
3. เป็นแนวทางแก้ปัญหาคำเนินชีวิตที่ควรเจริญรอยตามบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม
4. เป็นการสร้างความรัก ความผูกพันภายในครอบครัว ทำให้สังคมชุมชนท้องถิ่นเกิดสันติสุข
5. ช่วยพัฒนาการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
6. สามารถนำมาพัฒนา ปรับปรุง และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
7. เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชนรุ่นหลังที่ควรภาคภูมิใจ และนำไปศึกษาเรียนรู้ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาและชุมชน
8. เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ และคงใช้เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และประเทศชาติสืบไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า เพราะเกิดจากการคิดค้นแก้ปัญหา สังคม บ่มเพาะด้วยประสบการณ์มานาน มีการถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคำเนินชีวิตที่ควรเจริญรอยตามบรรพบุรุษ ใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม สร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอกทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ใหม่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดตราด

องค์การบริหารส่วนจังหวัดตราด (ออนไลน์. 2562) จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย ดังนี้

สมุนไพรขึ้นฝั่ง

โดยในสมัยโบราณชาวบ้านจะเอารังผึ้งที่ผึ้งทิ้งรังไปหมดแล้ว มาใส่ลงในหม้อ ต้มน้ำให้เดือด ใส่รังผึ้งลงไป ไข่ในรังผึ้งจะละลายออกมาเป็นขี้ผึ้ง เราก็ช้อนเอารังออกไป จากนั้นเราก็ยกไปทิ้งไว้ให้เย็น ขี้ผึ้งจะจับตัวลอยอยู่บนน้ำ จึงจับยกออกมา และนำขี้ผึ้งไปต้มน้ำอีกครั้งหนึ่ง จนกลายเป็นของเหลว จึงกรองอีกครั้ง ก็จะได้ขี้ผึ้งที่สะอาดบริสุทธิ์

สรรพคุณของขี้ผึ้ง

1. ช่วยแก้อาการอักเสบของแผล
2. ช่วยลดอาการคันจมูก
3. ลดอาการปวดท้องเบาหวาน
4. แก้อาการปวดฟัน เจ็บคอ ไอ หลอดลม
5. แก่ริสีดวงทวารหนัก
6. แก่พิษร้อนต่าง ๆ

กะปิเคาะข้างแม่ระเบียบ

กะปิ เป็นอาหารพื้นบ้านที่รู้จักกันมาช้านาน ใช้ประกอบอาหารพื้นบ้าน หรือเป็นอาหารหลักของชาวบ้าน นิยมนำมาทำอาหาร เช่น น้ำพริกกะปิรับประทานกับผักและนำมาเป็นส่วนประกอบของน้ำพริกแกง แต่เดิมการทำกะปิจะทำเพื่อรับประทานภายในครอบครัว ในอดีตการหาเคยจะแจวเรือออกไปหา และเคยที่ได้จะนำมาหลักอัด โองม้งกรและตักใส่ถุงขาย ค่ำใช้ขายก็น้อยตามแต่ในปัจจุบันการหาเคยต้องใช้เรือที่มีขนาดใหญ่ เพราะความกว้างหน้าของเทคโนโลยี ปริมาณของเคยจึงมีมากพอที่จะจำหน่าย และได้นำออกจำหน่ายไปยังที่ต่าง ๆ เป็นที่ต้องการของท้องตลาด และได้พัฒนาเรื่อยมา ปัจจุบันการหมักอัดได้พัฒนามาใส่เป็นถังที่ใหญ่สำหรับเก็บไว้ในปริมาณที่มาก และการจำหน่ายก็บรรจุลงในกล่องพลาสติก มีการรับรองคุณภาพ ใช้เทียนราดหน้าป้องกันกลิ่น และสะดวกต่อการเดินทาง

เครื่องจักสานหวาย - ไม้ไผ่ บ้านหัวหิน เริ่มมาจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในบ้านหัวหิน รายได้ไม่เพียงพอ และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2542 นายเลียบ รุ่งโรจน์ (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน) ได้ไปดูงานที่เมืองทองธานี เห็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน จึงเกิดเกิดแนวคิดริเริ่มที่จะมาทำอาชีพเสริมที่บ้านหัวหินบ้าง เนื่องจากในท้องถิ่นมีไม้ไผ่ และหวายเป็นจำนวนมาก เมื่อกลับมาก็ได้รวบรวมผู้ที่สนใจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจักสาน โดยมีวิทยากรจาก กศน. จังหวัดตราด มาสอนการสานตะกร้าหวาย มีพาณิชย์จังหวัด และอุตสาหกรรมจังหวัด มาช่วยสนับสนุนเงินลงทุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงาน จากนั้นจึงผลิตตะกร้าหวายเรื่อยมา ในช่วงแรกผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นตะกร้าหวายขนาดใหญ่ แข็งแรง แต่ไม่สวยงาม แต่เมื่อทางกลุ่มได้รับการพัฒนาทางด้านฝีมือ และฝึกฝนความชำนาญมาเรื่อย ๆ ก็พัฒนารูปทรง ลวดลาย และชนิดของผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น สามารถผลิตได้ทั้งตะกร้าทรงกลม ทรงรี ทรงสี่เหลี่ยม ทรงแปดเหลี่ยม แต่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม คือ ตะกร้าหวายทรงสี่เหลี่ยม ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และกระจาดใส่ผลไม้

งอบจักสาน บ้านน้ำเขียว

งอบจักสาน ชุมชนแหลมมะขาม จ.ตราด เป็นงอบที่ทำจากใบจาก สวยงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชนแหลมมะขาม หมวกใบจากหรือเป็นที่รู้จักในชื่อ “เหละ” เป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่สร้างชื่อเสียงให้กับชาวบ้านแหลมมะขาม ตำบลแหลมงอบ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด หมวกใบจากเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบสานต่อกันมาจากร้อยปี นิยมทำกันตามชนบทแทบทุกหมู่บ้านในจังหวัดตราด จุดมุ่งหมายเดิมของการทำหมวกใบจาก คือ ทำไว้ใช้เพื่อกันแดดกันฝน โดยเฉพาะชาวสวนและชาวนาในหมู่บ้านแหลมมะขาม ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถทำงอบเพื่อใช้ในครัวเรือนได้ แต่มีปัญญาลที่ยึดถือเป็นอาชีพในการทำมาหาเลี้ยงครอบครัว โดยปัจจุบันในบ้านแหลมมะขามมีการทำงอบอยู่ 5 ชนิด คือ ทรงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกะโหลก ทรงกระทะ กระดองเต่า และทรงหัวแหลม

สรุปได้ว่า จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประเทศที่มีความหลากหลาย เป็นแหล่งกำเนิดทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย เช่น สมุนไพรจีตึง กะปิ จักสานไม้ไผ่ และงอบจักสาน บ้านน้ำเขียว เป็นต้น ที่ปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์เป็นผลิตภัณฑ์ประจำชุมชน จนก่อให้เกิดวิสาหกิจชุมชนในแต่ละท้องถิ่น

ภาพประกอบ 2 งอบรูปทรงต่าง ๆ

ที่มา : จังหวัดตราด. ออนไลน์. 2558

งอบจักสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดตราด

กรมศิลปากร (2556 : 109) กล่าวว่า งอบเมืองตราด มีลักษณะด้านหน้าเป็นรูปวงรีแหลมคล้ายสามเหลี่ยม มีปีกยื่นยาวไปทางด้านหลังลักษณะรูปทรงของงอบแบบนี้เป็นงอบแบบโบราณเหมาะกับการใช้สวมใส่เพื่อกันฝนและกันลม โดยงอบชนิดนี้จะมีความลาดเอียง ทำให้น้ำฝนไหลลงสะดวกและไม่ต้านลม ในส่วนของปีกหางที่ยื่นไปด้านหลังยังช่วยป้องกันไม่ให้น้ำฝนเปียกหลังอีกด้วย ปัจจุบันไม่ค่อยพบเห็นงอบแบบโบราณเช่นนี้ ส่วนงอบอีกรูปทรงหนึ่งที่ชาวตราดจะเรียกว่า หมวกใบจาก เพราะเป็นการนำใบจากมาเย็บเป็นหมวก เพื่อใช้สำหรับคุ้มแดดกันฝน แต่คนทั่วไปมักเรียกว่า งอบน้ำเซียว เพราะมีแหล่งผลิตสินค้าที่สร้างชื่อเสียงของบ้านน้ำเซียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด งอบเมืองตราดหรือรู้จักกันทั่วไปว่า งอบน้ำเซียวนั้น ปัจจุบันได้พัฒนาผลิตให้มีรูปทรงที่มีความหลากหลายมากขึ้น รูปทรงของงอบเมืองตราดมีดังนี้

งอบรูปทรงกระทะคว่ำ เป็นหมวกใบจากอเนกประสงค์ เพราะนอกจากจะใช้สำหรับกันแดดและกันฝน ยังสามารถใช้งานอย่างอื่นได้อีก เมื่อพลิกหมวกให้หงายขึ้นมา จะกลายเป็นภาชนะใส่ของและสามารถลอยน้ำได้

งอบทรงกระดองเต่า รูปทรงแบบปีกเว้าคุ่มเข้ามาคล้ายกระดองเต่า เหมาะกับเกษตรกร เพราะตรงส่วนเว้าด้านหน้าจะช่วยให้มองเห็น และส่วนเว้าด้านหลังจะช่วยให้สะดวกในการก้มเขยตอนดำนา

งอบทรงยอดแหลม ลักษณะทรงกรวยแหลม ปากกว้าง เหมาะกับชาวสวน สามารถระบายความร้อนได้ดี ปีกหมวกด้านข้างมีความกว้าง เพื่อป้องกันกิ่งไม้

งอบทรงสมเด็จ มีประวัติว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงนำหน่วยแพทย์เคลื่อนที่พอสว.มาเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดตราด ณ โรงเรียนบ้านเนินดินแดง อำเภอแหลมงอบ ในวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านน้ำเซียว ได้นำหมวกใบจากที่ได้ออกแบบทรงนี้ขึ้นทูลเกล้าฯถวาย และได้พระราชทานชื่อใบจากรูปทรงนี้ว่า ทรงสมเด็จ

งอบทรงกะโหลก รูปทรงเท่าศีรษะ มีกระบังยื่นมาด้านหน้า มีลักษณะคล้ายหมวกภาคสนามของทหาร

จังหวัดตราดเป็นแหล่งที่ผลิตหมวกใบจากหรือคนส่วนใหญ่เรียกว่า งอบ เป็นหมวกที่ทำมาจากใบจากมาเย็บเพื่อใช้สำหรับคุ้มแดดกันฝน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจังหวัดตราดที่ได้ถ่ายทอดและสร้างสมมาเป็นเวลานาน เป็นความผูกพันระหว่างความรู้กับธรรมชาติที่พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ ผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการพัฒนารูปทรงให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น งอบทรงกระทะคว่ำ งอบทรงยอดแหลม งอบทรงสมเด็จ เป็นต้น

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถของบุคคลที่ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์จากการเรียนการสอน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ และแนวทางวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ดังนี้

อรัญญา นามแก้ว (2558 : 49) กล่าวถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าหมายถึง ความรู้หรือทักษะอันเกิดจากการเรียนรู้ที่ได้เรียนมาแล้ว ซึ่งอาจจะพิจารณาจากคะแนนสอบที่กำหนด หรือคะแนนที่ได้จากงานที่ครูมอบหมายให้หรือทั้งสองอย่าง และจากคุณลักษณะและความสามารถของแต่ละบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และประสบการณ์การเรียนที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมเพราะฉะนั้นการสอบ จึงเป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของบุคคลว่าเรียนแล้ว มีความรู้เท่าใด โดยสามารถวัดได้โดยการใช้แบบทดสอบต่าง ๆ เช่น ใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์หรือข้อสอบวัด ภาคปฏิบัติ เป็นต้น

กัญญภัตต์ เอกภักตร์ชัชวรงค์ (2564 : 36) ได้ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง พฤติกรรม ความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถเจตคติที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ เจตคติ และเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบ

ลลิตา ยะปะตัง (2565 : 70) ได้ให้ความหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนที่ได้จากการวัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่เกิดจากความสามารถในการเรียน ประสบการณ์จากเรียนที่ผ่านมา

สรูปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นความรู้อันเกิดจากกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยวิธีการสอน และการอบรม ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถทางสมอง ความรู้ ทักษะ ความรู้สึก และค่านิยมต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ เจตคติ และเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบ ซึ่งพิจารณาจากคะแนนสอบก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้รายวิชา การเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีรู้หลักการประกอบธุรกิจ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ การเขียนแผนธุรกิจ การบริหารจัดการเงิน การผลิต การตลาด และภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดตราดสู่การประกอบอาชีพ ตามหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้น เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

อรุณี ศรีวงษ์ชัย (2551 : 49 - 50) กล่าวว่า เป็นการตรวจสอบความสามารถของสมรรถภาพทางสมองของบุคคลว่าเรียนแล้วรู้อะไรบ้างและมีความสามารถด้านใด มากน้อยเท่าใด เช่น พฤติกรรมด้านความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า มากน้อยอยู่ในระดับใด นั่นคือ การวัดผลสัมฤทธิ์เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของนักเรียนในด้านพุทธิพิสัย ที่เป็นการวัด 2 องค์ประกอบตามจุดมุ่งหมาย และลักษณะของวิชาที่เรียน ดังนี้

1. การวัดด้านการปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถทางการปฏิบัติ โดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงให้เห็นเป็นผลงานปรากฏออกมา สามารถทำการสังเกตและวัดได้ เช่น วิชาศิลปศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น การวัดแบบนี้จึงต้องวัดโดยใช้ “ข้อสอบภาคปฏิบัติ” (Performance Test) ซึ่งเป็นการประเมินผลพิจารณาที่วิธีปฏิบัติ (Procedure) และผลงานที่ปฏิบัติ

2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา (Content) รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนมีวิธีการสอบวัดได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การสอบแบบปากเปล่า (Oral Test) การสอบแบบนี้มักกระทำเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นการสอบที่ต้องการดูแลเฉพาะอย่าง เช่น การสอบอ่านฟังเสียง การสอบสัมภาษณ์ที่ต้องการดูการใช้ถ้อยคำในการตอบคำถาม รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและบุคลิกภาพต่าง ๆ เช่น การสอบปริญาณิพนธ์ ที่ต้องการวัดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำ ตลอดจนแง่มุมต่าง ๆ การสอบปากเปล่าสามารถวัดได้ละเอียดลึกซึ้ง และคำถามก็สามารถเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ตามที่ต้องการ

2.2 การสอบแบบให้เขียนความ (Paper-pencil Test or Written Test) เป็นการสอบวัดโดยให้ผู้สอบเขียนเป็นตัวหนังสือตอบ ที่มีรูปแบบการตอบอยู่ 2 แบบ คือ

2.2.1 แบบไม่จำกัดคำตอบ (Free Response Type) ได้แก่ การสอบวัดที่ใช้ ข้อสอบแบบอัตนัย หรือความเรียง (Essay Test)

2.2.2 แบบจำกัดคำตอบ (Fixed Response Type) เป็นการสอบที่กำหนด ขอบเขตของคำถามที่จะให้ตอบ หรือกำหนดคำตอบมาให้เลือกซึ่งมีรูปแบบของคำถามคำตอบ 4 รูปแบบ ดังนี้

- 1) แบบเลือกทางใดทางหนึ่ง (Alternative)
- 2) แบบจับคู่ (Matching)
- 3) แบบเติมคำ (Completion)
- 4) แบบเลือกตอบ (Multiple Choice)

ไพศาล หวังพานิช (2556 : 89) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ว่าเป็นความรู้หรือทักษะอันเกิดจากการเรียนรู้ที่ได้เรียนมาแล้ว ซึ่งอาจจะพิจารณาจากคะแนนสอบที่กำหนด หรือคะแนนที่ได้จากการที่ครูมอบหมายให้ หรือทั้งสองอย่าง และจากคุณลักษณะและความสามารถของแต่ละบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมเพราะฉะนั้นการสอบ จึงเป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของบุคคลว่าเรียนแล้วมีความรู้เท่าใด โดยสามารถวัดได้โดยการใช้แบบทดสอบต่าง ๆ เช่น ใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์หรือข้อสอบวัดภาคปฏิบัติ เป็นต้น

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของสมรรถภาพทางสมองของบุคคลว่าเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถในด้านใดมากน้อยแค่ไหน โดยการวัดผลสัมฤทธิ์เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัยนั่นเอง ซึ่งเป็นการวัด 2 องค์ประกอบตามจุดมุ่งหมายในลักษณะของเนื้อหาวิชาที่เรียน คือ การวัดด้านปฏิบัติเป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถทางปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงให้เห็นเป็นผลงานปรากฏออกมาให้ทำการสังเกตและวัดได้ และการวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา รวมทั้งพฤติกรรมความสามารถด้านต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนที่สามารถวัดได้โดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์

คุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

สิริพร ทิพย์คง (2545 : 195) กล่าวถึงคุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีไว้ดังนี้

1. ความเที่ยงตรง เป็นแบบทดสอบที่สามารถนำไปวัดในสิ่งที่เราต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน ตรงตามจุดประสงค์ที่ต้องการวัด
2. ความเชื่อมั่น แบบทดสอบที่มีความเชื่อมั่น คือ สามารถวัดได้คงที่ ไม่ว่าจะวัดกี่ครั้งก็ตาม เช่น ถ้านำแบบทดสอบไปวัดกับนักเรียนคนเดิมคะแนนจากการสอบทั้งสองครั้งควรมีความสัมพันธ์กันดี เมื่อสอบได้คะแนนสูงในครั้งแรกก็ควรได้คะแนนสูงในการสอบครั้งที่สอง
3. ความเป็นปรนัย เป็นแบบทดสอบที่มีคำถามชัดเจน เฉพาะเจาะจง ความถูกต้องตามหลักวิชา และเข้าใจตรงกัน เมื่อนักเรียนอ่านคำถามจะเข้าใจตรงกัน ข้อคำถามต้องชัดเจนอ่านแล้วเข้าใจตรงกัน

4. การถามลึก หมายถึง ไม่ถามเพียงพฤติกรรมขั้นความรู้ ความจำ โดยถามตามตำรา หรือถามตามที่ครูสอน แต่พยายามถามพฤติกรรมขั้นสูงกว่าขั้นความรู้ความจำได้แก่ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

5. ความยากง่ายพอเหมาะ หมายถึง ข้อสอบที่บอกให้ทราบว่ามีคนตอบถูกมากหรือตอบถูกน้อย ถ้ามีคนตอบถูกมากข้อสอบข้อนั้นก็ง่ายและถ้ามีคนตอบถูกน้อยข้อสอบข้อนั้นก็ยาก ข้อสอบที่ยากเกินความสามารถของนักเรียนจะตอบได้นั้นก็ไม่มี ความหมาย เพราะไม่สามารถจำแนกนักเรียนได้ว่าใครเก่งใครอ่อน ในทางตรงกันข้ามถ้าข้อสอบง่ายเกินไปนักเรียนตอบได้หมด ก็ไม่สามารถจำแนกได้เช่นกัน ฉะนั้นข้อสอบที่ดีควรมีความยากง่ายพอเหมาะ ไม่ยากเกินไปไม่ง่ายเกินไป

6. อำนาจจำแนก หมายถึง แบบทดสอบนี้สามารถแยกนักเรียนได้ว่าใครเก่งใครอ่อน โดยสามารถจำแนกนักเรียนออกเป็นประเภท ๆ ได้ทุกระดับอย่างละเอียดตั้งแต่อ่อนสุดจนถึงเก่งสุด

7. ความยุติธรรม คำถามของแบบทดสอบต้องไม่มีช่องทางชี้แนะให้นักเรียนที่ฉลาดใช้ไหวพริบในการเดาได้ถูกต้องและไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนที่เกียจคร้านซึ่งดูตำราอย่างคร่าว ๆ ตอบได้ และต้องเป็นแบบทดสอบที่ไม่ลำเอียงต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ชาวล พเรตกุล (2552 : 123 - 136) กล่าวถึงคุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีไว้ดังนี้

1. ต้องเที่ยงตรง (Validity) หมายถึง คุณ สมบัติที่ทำให้ผู้ใช้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ แบบทดสอบที่มีความเที่ยงตรงสูงคือ แบบทดสอบที่สามารถทำหน้าที่วัดสิ่งที่เราจะวัดได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามความมุ่งหมาย

2. ต้องยุติธรรม (Fair) คือ โจทย์คำถามทั้งหลายไม่มีช่องทางแนะให้เด็กเดาคำตอบได้ ไม่เปิดโอกาสให้เด็กเกียจคร้านที่จะดูตำราแต่ตอบได้ดี

3. ต้องถามลึก (Searching) วัดความลึกซึ่งของวิทยาการตามแนวตั้งมากกว่าการวัดตามแนวกว้างว่ารู้มากน้อยเพียงใด

4. ต้องช่วยเป็นเยี่ยงอย่าง (Exemplary) คำถามมีลักษณะท้าทายชักชวนให้คิดเด็กสอบแล้วความอยากรู้มากน้อยเพียงใด

5. ต้องจำเพาะเจาะจง (Definite) เด็กอ่านคำถามแล้วต้องเข้าใจแจ่มชัดว่าครูถามถึงอะไร หรือให้คิดอะไร ไม่ถามคลุมเครือ

6. ต้องเป็นปรนัย (Objectivity) หมายถึงคุณสมบัติ 3 ประการ คือ

6.1 แจ่มชัดในความหมายของคำตอบ

6.2 แจ่มชัดในวิธีตรวจหรือมาตรฐานการให้คะแนน

6.3 แจ่มชัดในการแปลความหมายของข้อความ

7. ต้องมีประสิทธิภาพ (Efficiency) สามารถให้คะแนนที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้มากที่สุดภายในเวลาแรงงานและเงินน้อยที่สุดด้วย

8. ต้องยากพอเหมาะ (Difficulty)

9. ต้องมีอำนาจจำแนก (Discrimination) สามารถแยกเด็กออกเป็นประเภท ได้ทุกระดับตั้งแต่อ่อนสุดถึงเก่งสุด

10. ต้องเชื่อมั่นได้ (Reliability) ข้อสอบนั้นสามารถให้คะแนนได้คงที่แน่นอน ไม่แปรผันสรุปได้ว่า คุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีต้องเป็นแบบทดสอบที่มีความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ความเป็นปรนัย ถามลึก มีความยากง่ายพอเหมาะ มีค่าอำนาจจำแนก และมีความยุติธรรม สามารถทำหน้าที่วัดสิ่งที่เราจะวัดได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามความมุ่งหมาย ไม่มีช่องทางแนะให้เด็กเดาคำตอบได้ ลักษณะท้าทายชักชวนให้คิด สามารถแยกเด็กออกเป็นประเภท ได้ทุกระดับและให้คะแนนได้คงที่แน่นอน ไม่แปรผัน

ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

วิลด์ ทองแป้ (2547 : 142 - 147) ได้แบ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น (Teacher Made Test) เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันโดยทั่วไปในสถานศึกษาเพื่อใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียนที่ได้เรียนรู้ในแต่ละรายวิชาแบบทดสอบประเภทนี้มักสร้างขึ้นใช้เฉพาะคราว เมื่อสอบเสร็จก็มักจะทิ้งไปจะสอบใหม่ก็สร้างขึ้นใหม่ หรือปรับปรุงจากแบบทดสอบชุดเดิม ไม่ค่อยจะได้วิเคราะห์หาคุณภาพของข้อสอบ เพื่อจัดเก็บไว้ใช้ต่อไป ซึ่งถ้าหากมีการหาคุณภาพของข้อสอบและปรับปรุง แก้ไขก็จะช่วยให้ได้แบบทดสอบที่มีคุณภาพ และนำไปใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่ายิ่งขึ้น แบบทดสอบประเภทนี้ยังแบ่งออกได้อีก 2 ชนิด คือ

1.1 แบบทดสอบความเรียงเป็นแบบทดสอบที่กำหนดคำถามหรือปัญหาให้แล้วให้ผู้ตอบเขียนโดยแสดงความรู้ ความคิด และเจตคติได้อย่างเต็มที่

1.2 แบบทดสอบปรนัยหรือแบบทดสอบตอบสั้น ๆ เป็นแบบทดสอบที่กำหนดให้ผู้สอบเขียนตอบสั้น ๆ หรือมีคำตอบให้เลือกตอบแบบจำกัดคำตอบ ผู้ตอบไม่มีโอกาสแสดง ความรู้ ความคิดได้อย่างกว้างขวางเหมือนแบบทดสอบความเรียง แบบทดสอบชนิดนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ แบบทดสอบถูก - ผิด แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบจับคู่ และแบบทดสอบเลือกตอบ

2. แบบทดสอบมาตรฐาน หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทั่ว ๆ ไป ซึ่งสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญด้วยกระบวนการ หรือวิธีการที่เป็นระบบ และใช้เวลามากกว่าแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น มีการวิเคราะห์และปรับปรุงอย่างดีจนมีคุณภาพ มีมาตรฐาน สามารถนำไปวัดได้อย่างกว้างขวาง แบบทดสอบประเภทนี้ถือว่ามีความเป็นมาตรฐานอยู่ 2 ประเภท คือ มาตรฐานที่ 1 มาตรฐานในการดำเนินการสอบ ซึ่งไม่ว่าผู้ใดจะใช้แบบทดสอบมาตรฐานเมื่อใดก็ตาม การดำเนินการสอบจะปฏิบัติเหมือนกันทุกขั้นตอน และมาตรฐานที่ 2 มาตรฐานในการแปลความหมายคะแนน ซึ่งไม่ว่าแบบทดสอบมาตรฐานจะใช้สอบที่ไหน เมื่อไรก็ตาม ก็จะแปลความหมายคะแนนได้ตรงกันว่า ใครเก่ง อ่อน เพียงใด โดยมีเกณฑ์ปกติ สำหรับเปรียบเทียบคะแนนให้มีมาตรฐานเดียวกัน

สมนึก กัททิษณี (2553 : 73 - 97) ได้แบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ 6 ประเภทดังนี้

1. ข้อสอบแบบความเรียงหรืออัตนัย (Subjective or Essay) เป็นข้อสอบที่มีเฉพาะคำถามแล้วให้นักเรียนเขียนตอบอย่างเสรีเขียนบรรยายตามความรู้และข้อคิดเห็นของแต่ละคน
2. ข้อสอบแบบกาถูก-ผิด (True-false Test) เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบที่มี 2 ตัวเลือก แต่ละตัวเลือกดังกล่าวเป็นแบบคงที่ และมีความหมายตรงกันข้าม เช่น ถูก-ผิด ใช่-ไม่ใช่ เหมือนกัน-ต่างกัน เป็นต้น
3. ข้อสอบแบบเติมคำ (Completion Test) เป็นข้อสอบที่ประกอบด้วยประโยค หรือข้อสอบที่ยังไม่สมบูรณ์แล้วให้ผู้ตอบเติมคำหรือประโยคหรือข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้เพื่อให้มีใจความสมบูรณ์และถูกต้อง
4. ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ (Short Answer Test) ข้อสอบประเภทนี้คล้ายกับข้อสอบแบบเติมคำแต่แตกต่างกันที่ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ เขียนเป็นประโยคคำถามที่สมบูรณ์ แล้วให้ผู้ตอบเขียนตอบคำตอบที่ต้องการจะสั้นและกะทัดรัดได้ใจความสมบูรณ์ไม่ใช่เป็นการบรรยายแบบข้อสอบความเรียงหรืออัตนัย
5. ข้อสอบแบบจับคู่ (Matching Test) เป็นข้อสอบเลือกตอบชนิดหนึ่ง โดยมีคำหรือข้อความแยกออกจากกันเป็น 2 ชุดแล้วให้ผู้ตอบเลือกจับคู่ว่าแต่ละข้อความในชุดหนึ่ง (ตัวยืน) จะคู่กับคำ หรือข้อความใดในอีกชุดหนึ่ง (ตัวเลือก) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างหนึ่ง ตามที่ผู้ออกข้อสอบกำหนดให้
6. ข้อสอบแบบเลือกตอบ (Multiple Choice Test) ลักษณะทั่วไปคำถามแบบเลือกตอบโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนนำหรือคำถาม (Stem) กับตัวเลือก (Choice) ในตอนเลือกนี้ประกอบด้วย ตัวเลือกที่เป็นคำตอบถูก และตัวเลือกที่เป็นตัวลวงปกติ จะมีคำถามที่กำหนดให้

นักเรียนพิจารณาแล้วหาตัวเลือกที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงตัวเลือกเดียว จากตัวเลือกอื่น ๆ และคำถามแบบเลือกตอบที่ดีนิยมใช้ตัวเลือกที่ใกล้เคียงกัน คูณกัน ๆ จะเห็นว่า ทุกตัวเลือกถูกหมด แต่ความจริงมีน้ำหนักถูกมากน้อยต่างกันการที่ครูผู้สอนจะเลือกออกข้อสอบประเภทใดนั้นต้องพิจารณาข้อดีข้อจำกัดความเหมาะสมของแบบทดสอบกับเนื้อหาหรือจุดประสงค์ในการเรียนรู้

สรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้ของนักเรียนหลังจากที่ได้เรียนไปแล้วซึ่งมักจะเป็นข้อคำถามให้นักเรียนตอบด้วยกระดาษ และดินสอแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น และ 2) แบบทดสอบมาตรฐานซึ่งในประเภทที่ 2 จะแบ่งออกเป็นอีก 6 ประเภท (1) ข้อสอบแบบความเรียงหรืออัตนัย (2) ข้อสอบแบบกาถูก-ผิด (3) ข้อสอบแบบเติมคำ (4) ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ (5) ข้อสอบแบบจับคู่ และ (6) ข้อสอบแบบเลือกตอบ ซึ่งมีการวิเคราะห์และปรับปรุงอย่างดีจนมีคุณภาพ และมาตรฐานสามารถนำไปวัดได้อย่างกว้างขวาง โดยมีเกณฑ์ปกติ สำหรับเปรียบเทียบคะแนนให้มีมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือกในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

มีนักวิชาการที่กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้ พิซิต ฤทธิ์จรูญ (2552 : 98) กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตร และสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร
2. การสร้างแบบทดสอบควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์หลักสูตร และสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระและพฤติกรรมที่ต้องการจะวัดตารางวิเคราะห์หลักสูตร จะใช้เป็นกรอบในการออกข้อสอบ โดยระบุจำนวนข้อสอบในแต่ละเรื่อง และพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด
3. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมที่เป็นผลการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งหวังจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งผู้สอนจะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้าสำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน และการสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์
4. กำหนดชนิดของข้อสอบ และศึกษาวิธีสร้างโดยการศึกษาตารางวิเคราะห์หลักสูตร และจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้ออกข้อสอบต้องพิจารณา และตัดสินใจเลือกใช้ชนิดของข้อสอบที่จะใช้วัดว่า จะเป็นแบบใด โดยต้องเลือกให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน แล้วศึกษาวิธีเขียนข้อสอบชนิดนั้นให้มีความรู้ความเข้าใจในหลัก และวิธีการเขียนข้อสอบ
5. เขียนข้อสอบ ผู้ออกข้อสอบลงมือเขียนข้อสอบตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตรและให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยอาศัยหลัก และวิธีการเขียนข้อสอบ

6. ตรวจสอบข้อสอบเพื่อให้ข้อสอบที่เขียนมีความถูกต้องตามหลักวิชา มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร ผู้ออกข้อสอบ ต้องพิจารณา ทบทวนตรวจทานข้อสอบอีกครั้งก่อนที่จะจัดพิมพ์ และนำไปใช้ต่อไป

7. จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง เมื่อตรวจทานข้อสอบเสร็จแล้วให้พิมพ์ข้อสอบทั้งหมด จัดทำแบบทดสอบ ฉบับทดลอง โดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายวิธีตอบแบบทดสอบ (Direction) และจัดวางรูปแบบการพิมพ์ให้เหมาะสม

8. ทดลองสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ การทดลองสอบ และวิเคราะห์ข้อสอบ เป็นวิธีการตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบก่อนนำไปใช้จริง โดยนำแบบทดสอบไปทดลองกับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลุ่มที่ต้องการสอบจริงแล้วนำผลการสอบมาวิเคราะห์ และปรับปรุงข้อสอบให้มีคุณภาพ โดยสภาพการปฏิบัติจริงของการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในโรงเรียนมักไม่ค่อยมีการทดลองสอบ และวิเคราะห์ข้อสอบ ส่วนใหญ่นำแบบทดสอบไปใช้ทดสอบแล้วจึงวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อปรับปรุงข้อสอบและนำไปใช้ ในครั้งต่อไป

9. จัดทำแบบทดสอบฉบับจริงจากผลการวิเคราะห์ข้อสอบหากพบว่า ข้อสอบข้อใดไม่มีคุณภาพหรือมีคุณภาพไม่ดีพอ อาจจะต้องตัดทิ้งหรือปรับปรุงแก้ไขข้อสอบให้มีคุณภาพดีขึ้น แล้วจึงจัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับจริงที่จะนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

พัชรินทร์ ประทุมมาลี (2556 : 43) สรุปไว้ว่า การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรดำเนินการโดยวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดรูปแบบของแบบทดสอบ เขียนข้อสอบพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับทดลอง ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบ ทดลองสอบ และหาคุณภาพรายข้อ และคุณภาพทั้งฉบับ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ก่อนนำไปใช้จริง

จากที่ได้ศึกษาการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดรูปแบบของแบบทดสอบ เขียนข้อสอบพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับทดลอง ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ทดลองสอบและหาคุณภาพรายข้อ และคุณภาพทั้งฉบับ เพื่อวิเคราะห์ค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่น ก่อนนำไปใช้จริง

สรุปได้ว่า การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรดำเนินการ โดยวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดรูปแบบของแบบทดสอบ เขียนข้อสอบพิมพ์เป็นแบบทดสอบฉบับทดลอง ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบ ทดลองสอบและหาคุณภาพรายข้อ และคุณภาพทั้งฉบับ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ก่อนนำไปใช้จริง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ที่ครูสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดรูปแบบของแบบทดสอบ ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบ และผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้จริง โดยวัดความเข้าใจในด้านเนื้อหา 6 ระดับตามทฤษฎีการจำแนกการเรียนรู้ของบลูม โดยเริ่มจากความรู้อย่างมีความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ไปใช้ในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ทักษะปฏิบัติ

ทักษะปฏิบัติ เป็นทักษะที่นักเรียนปฏิบัติ โดยสร้างและพัฒนาขึ้นมาเป็นทักษะการปฏิบัติที่มีความชำนาญ เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้บรรลุถึงเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ผู้ศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของทักษะปฏิบัติ

มีนักวิชาการที่กล่าวถึงความหมายของทักษะปฏิบัติไว้ ดังนี้

ซิมป์สัน (Simpson. 1972 : 56 - 60) ได้กล่าวว่า ทักษะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางร่างกายของผู้เรียน ซึ่งเป็นความสามารถในการประสานการทำงานของกล้ามเนื้อและร่างกายในการทำงานที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อหลาย ๆ ส่วน การทำงานดังกล่าว เกิดขึ้นจากการสั่งงานของสมอง จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับความรู้สึกที่เกิดขึ้น ทักษะปฏิบัตินี้สามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการฝึกฝน หรือถ้าหากได้รับการฝึกที่ดีแล้ว จะเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความเชี่ยวชาญ และความคงทน ผลของพฤติกรรมหรือการกระทำสามารถสังเกตได้จากความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความแรงหรือความราบรื่นในการปฏิบัติงาน

ดรอว์สกายน์ (Drowatsky. 1975 : 50) ได้กล่าวว่า ทักษะการปฏิบัติ หมายถึง การฝึกฝนที่ดีแล้ว กล้ามเนื้อจะจดจำทักษะนั้นไว้ได้นานหรือคงทนกว่าการจดจำความรู้ทางสมอง

กาเย่ (Gagne. 1979 : 6) ได้กล่าวว่า ความหมายของการปฏิบัติ (Performance) เป็นการปฏิบัติของทักษะปฏิบัติจะถูกสะท้อนออกมาในการกระทำของการเคลื่อนไหวร่างกายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกล้ามเนื้อ การกระทำที่สังเกตได้จะถูกทำให้เป็นมาตรฐานในรูปของความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความแรงหรือความราบรื่นในการจัดการ

อภิชาติ อนุกุลเวช (2551 : 64) ได้กล่าวว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญของกล้ามเนื้อ ที่กระทำออกมาอย่างถูกต้อง คล่องแคล่วและรวดเร็ว ที่ต้องอาศัยการฝึกหัดอย่างเหมาะสม จึงจะทำให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติงาน

จากการศึกษาความหมายของทักษะปฏิบัติ จากนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า ทักษะปฏิบัติ คือ ความสามารถในการทำงานของกล้ามเนื้อและร่างกาย การเคลื่อนไหวร่างกาย ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกล้ามเนื้อ การทำงานดังกล่าว เกิดขึ้นได้จากการสั่งงานของสมอง และจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับความรู้สึกที่เกิดขึ้น การทำงานนี้สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน จนถูกทำให้ เป็นมาตรฐานในรูปของความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความแรง หรือความราบรื่นในการจัดการ จนเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความชำนาญ และความคงทน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ทักษะปฏิบัติ

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทักษะปฏิบัติไว้ดังนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี. 2561 : 243 - 246) มีดังนี้

1. ทฤษฎี หลักการ

แนวคิดของแฮร์โรว์ได้จัดลำดับขั้นของการเรียนรู้ทางด้านทักษะปฏิบัติไว้ 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจากระดับที่ซับซ้อนน้อยไปจนถึงระดับที่มีความซับซ้อนมาก ดังนั้น การกระทำจึงเริ่ม เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่ ไปถึงการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อย่อย ลำดับขั้นดังกล่าว ได้แก่ การเลียนแบบ การลงมือกระทำตามคำสั่ง การกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ การแสดงออก และการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติ

2. วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์มุ่งช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความสามารถทางด้านทักษะปฏิบัติต่าง ๆ กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำ อย่างถูกต้องสมบูรณ์และชำนาญ

3. กระบวนการเรียนการสอนตามทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการเลียนแบบ เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนยอมจะรับรู้หรือสังเกตเห็นรายละเอียด ต่าง ๆ ได้ไม่ครบถ้วน ซึ่งจะสังเกตการกระทำที่ต้องการให้ผู้เรียนทำได้ แต่อย่างน้อยผู้เรียน จะสามารถบอกได้ว่าขั้นตอนหลักของการกระทำนั้น ๆ มีอะไรบ้าง

ขั้นที่ 2 ขั้นการลงมือกระทำตามคำสั่ง เมื่อผู้เรียนได้เห็น และสามารถบอกขั้นตอนของ การกระทำที่ต้องการเรียนรู้แล้ว ให้ผู้เรียนทำตามคำสั่งที่ผู้สอนเขียนไว้ในคู่มือ หรือลงมือตามคำสั่ง ของผู้สอนก็ได้ ผู้เรียนอาจลงมือทำโดยไม่มีแบบอย่างให้เห็น การลงมือปฏิบัติตามคำสั่งนี้ แม้ผู้เรียน จะยังไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ แต่อย่างน้อยผู้เรียนก็ได้ประสบการณ์ในการลงมือทำ และค้นพบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และการปรับการกระทำให้ถูกต้องสามารถทำได้ ในขั้นนี้

ขั้นที่ 3 ขั้นการกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ขั้นนี้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถทำสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์โดยไม่จำเป็นต้องมีแบบอย่างหรือมีคำสั่งนำทาง อาจจะต้องฝึกฝนจนเกิดการกระทำที่ถูกต้องแม่นยำ สมบูรณ์แบบเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องสามารถทำได้ในขั้นนี้

ขั้นที่ 4 ขั้นการแสดงออก เป็นขั้นที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนมากขึ้นจนกระทั่งสามารถกระทำสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์แบบ อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และด้วยความมั่นใจ

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติขั้นนี้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษ สามารถกระทำสิ่งนั้นได้อย่างสบาย ๆ อย่างอัตโนมัติ โดยต้องอาศัยการปฏิบัติบ่อย ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ คือ ผู้เรียนจะเกิดการพัฒนาทางด้านทักษะปฏิบัติจนสามารถกระทำได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทักษะปฏิบัติของเดวิส (Davis's Instruction Model for Psychomotor Domain) มีดังนี้

1. ทฤษฎี หลักการ

แนวคิดของรูปแบบเดวิส เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะปฏิบัติไว้ว่า ทักษะส่วนใหญ่ประกอบด้วยทักษะย่อย ๆ จำนวนมาก การฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำทักษะย่อย ๆ เหล่านั้นได้ก่อนแล้วค่อยเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จได้ดี และรวดเร็วขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวิส มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถ ด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะที่ประกอบด้วย ทักษะย่อยจำนวนมาก

3. กระบวนการเรียนการสอนตามทักษะปฏิบัติของเดวิส มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นสาธิตหรือการกระทำ ขั้นนี้ เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนได้เห็นทักษะหรือการกระทำที่ต้องการให้ผู้เรียนทำได้ในภาพรวม โดยการสาธิตให้ผู้เรียนดูทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบทักษะหรือการกระทำที่สาธิตให้ผู้เรียนดูนั้น จะต้องเป็นการกระทำในลักษณะที่เป็นธรรมชาติไม่ซ้ำ หรือเร็วกว่าปกติ ก่อนการสาธิต ผู้สอนควรให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน ในการสังเกต และควรชี้แนะจุดสำคัญที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษในการสังเกต

ขั้นที่ 2 ขั้นสาธิต และให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย เมื่อผู้เรียนได้เห็นภาพรวมของการกระทำหรือทักษะทั้งหมดแล้ว ผู้สอนควรแตกทักษะทั้งหมดให้เป็นทักษะย่อย ๆ หรือแบ่งสิ่งที่กระทำออกเป็นส่วนย่อย ๆ และสาธิตส่วนย่อยแต่ละส่วนให้ผู้เรียนสังเกตและทำตามไปที่ละส่วนอย่างช้า ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ผู้เรียนลงมือปฏิบัติทักษะย่อยโดยไม่มีการสาธิต หรือมีแบบอย่างให้ดู หากคิดชัดเจน ผู้สอนควรให้คำชี้แนะ และช่วยแก้ไขจนกระทั่งผู้เรียนทำได้ เมื่อได้แล้วผู้สอนจึงเริ่มสาธิตทักษะย่อยส่วนต่อไป และให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยนั้นจนทำได้ ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนกระทั่งครบทุกส่วน

ขั้นที่ 4 ขั้นให้เทคนิควิธีการ เมื่อผู้เรียนปฏิบัติได้แล้วผู้สอนอาจแนะนำเทคนิควิธีการ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานนั้นได้ดีขึ้น เช่น ทำได้ประณีตสวยงามขึ้นทำได้รวดเร็วขึ้นทำได้ง่ายขึ้นหรือสิ้นเปลืองน้อยลง เป็นต้น

ขั้นที่ 5 ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ ซึ่งเมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติแต่ละส่วนได้แล้ว จึงให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ๆ ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ และฝึกปฏิบัติหลาย ๆ ครั้งจนกระทั่งสามารถปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญ ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบของควีส์ คือ ผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติทักษะได้อย่างที่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเอกสารของนักวิชาการข้างต้น พบว่า นักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทักษะปฏิบัติ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทักษะปฏิบัติไว้ 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจากระดับที่ซับซ้อนน้อยไปจนถึงระดับที่มีความซับซ้อนมาก เพื่อให้สามารถปฏิบัติหรือกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ และชำนาญ โดยเริ่มต้นจาก 1) การเลียนแบบ 2) การลงมือกระทำตามคำสั่ง 3) การกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ 4) การแสดงออก และ 5) การกระทำอย่างเป็นธรรมชาติขั้นนี้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษ สามารถกระทำสิ่งนั้นได้อย่างสบาย ๆ อย่างอัตโนมัติโดยต้องอาศัยการปฏิบัติบ่อย ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย รวมถึงให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทักษะย่อย ๆ ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบและฝึกปฏิบัติหลาย ๆ ครั้งจนกระทั่งสามารถปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญเพื่อให้ผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติทักษะได้อย่างที่มีประสิทธิภาพ

การวัดผลทักษะปฏิบัติ

นักการศึกษาและหน่วยงานการศึกษาได้กล่าวถึงการวัดทักษะการปฏิบัติไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544 : 7) ได้กล่าวว่า การวัดผลงานด้านทักษะปฏิบัติ มีหลายลักษณะ ได้แก่

1. การประเมินทักษะปฏิบัติ เป็นการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนในการประยุกต์ความรู้และทักษะต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน

2. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียนจากงานที่ทำให้ปฏิบัติจริงหรือในสภาพที่เป็นจริงเพื่อพิจารณาว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานที่กำหนดได้ดี เพียงใด และปฏิบัติได้อย่างไร

3. การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน เป็นการประเมินที่เน้นความสำเร็จของผู้เรียน จากงานที่ผู้เรียนเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบในแฟ้ม ก่อร่าง หรือกระเป๋าคู่ แล้วแต่ลักษณะของงาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถ เจตคติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ

วรุณยุพา เทพสุภรณ์กุล (2560 : 61) กล่าวว่า กระบวนการวัดทักษะปฏิบัติ ต้องมีการกำหนดงานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ หลังจบการเรียนรู้ผู้สอนต้องกำหนดรูปแบบการวัดทักษะ ด้วยแบบประเมินทักษะปฏิบัติให้ครอบคลุมเนื้อหา และวัดโดยการปฏิบัติจริง

จากการศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวัดทักษะปฏิบัติ สรุปได้ว่าการวัดทักษะปฏิบัติ หมายถึง การประเมินการปฏิบัติงาน สามารถทำได้หลายวิธี เช่น วัดโดยการให้เขียนตอบ วัดโดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติงานให้ดูในสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริง วัดตัวอย่างของงานที่ได้จากการปฏิบัติจริง (Work Sample) และวัดจากแฟ้มสะสมงาน โดยการวัดการปฏิบัติงานต้องกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวัด ซึ่งอาจจะใช้เครื่องมือมากกว่า 1 ชิ้น และต้องกำหนดเกณฑ์การประเมิน

การสร้างเครื่องมือวัดผลงานด้านทักษะปฏิบัติ

นักการศึกษาและหน่วยงานการศึกษาได้กล่าวถึงการสร้างเครื่องมือวัดผลงานด้านทักษะการปฏิบัติไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2544 : 7) ได้กล่าวว่า การสร้างเครื่องมือวัดผลงานด้านทักษะปฏิบัติ มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร เพื่อพิจารณาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรว่ามุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านใด
2. กำหนดลักษณะของงานที่จะประเมิน
3. กำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานที่ต้องการได้
4. สร้างเครื่องมือ
5. กำหนดวิธีการให้คะแนน

ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์ (2544 : 93 - 105) ศึกษาแนวทางการสร้างแบบประเมินทักษะปฏิบัติการหาประสิทธิภาพ แบบ Scoring Rubric คือเกณฑ์การให้คะแนนที่ถูกพัฒนาโดยครูหรือผู้ประเมินที่ใช้วิเคราะห์ผลงาน การประเมินผลงานของนักเรียนจะมี 2 ลักษณะ คือ 1) ผลงานที่ได้จาก

กระบวนการของนักเรียน และ 2) กระบวนการที่นักเรียนใช้เพื่อให้เกิดผลงาน ชนิดเกณฑ์ การให้คะแนนแบบ Holistic Rubrics เป็นเกณฑ์การให้คะแนนผลงานหรือกระบวนการที่ไม่ได้ แยกส่วนหรือแยกองค์ประกอบการให้คะแนนคือ จะประเมินในภาพรวมของผลงานหรือ กระบวนการปฏิบัติ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2549 : 236 - 240) ได้กล่าวถึง การสร้างแบบสังเกตว่าเป็นวิธีที่นิยมกันมาก โดยเฉพาะครูหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ในการวัดผลการศึกษา การสังเกตเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในลักษณะของการเฝ้าดู ศึกษาเหตุการณ์ ปรัชญาการณ เพื่อให้เข้าใจ ธรรมชาติของสิ่งที่สังเกตหรือพฤติกรรมของสิ่งที่ต้องการศึกษา อาจจะเป็นลักษณะบุคลิกภาพ การใช้คำพูด ภาษาท่าทาง กิจกรรม ทักษะและความสามารถ และสภาพแวดล้อม ข้อมูลจะถูกต้อง เพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่สังเกต ผู้สังเกต และผู้ถูกสังเกต โดยใช้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล

สำหรับแบบสังเกต ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสังเกต ในสิ่งที่สังเกตได้ และจะต้องดำเนินการบันทึกรายละเอียดของข้อเท็จจริงทันที เพื่อป้องกันการลืม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต มีดังนี้

1. แบบบันทึกหรือตารางจดบันทึก เป็นแบบบันทึกข้อมูลโดยจัดทำในรูป ตาราง เพื่อให้ สะดวกต่อการบันทึก

2. แบบตรวจสอบรายการ เป็นแบบบันทึกการสังเกตที่มีการกำหนดรายการ หรือสิ่งที่ ต้องการสังเกตไว้ล่วงหน้า แล้วให้ผู้สังเกตบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้นตามรายการที่กำหนดไว้ และอาจบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมด้วยก็ได้

3. แบบประมาณค่า เป็นแบบประเมินคุณลักษณะของสิ่งที่ประเมินที่ได้จากการสังเกต ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการประเมินค่าแบบให้คะแนน

ประเภทของการสังเกต แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นการสังเกตที่ได้ กำหนด เรื่องราวหรือขอบเขตเนื้อหาไว้ล่วงหน้าแน่นอนว่าจะสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ อะไรบ้าง มีการเตรียมเครื่องมือที่จะใช้ในการสังเกตไว้ล่วงหน้า และจะสังเกตเฉพาะข้อมูลหรือเรื่องราว ที่กำหนดไว้เท่านั้น

2. การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) เป็นการสังเกตที่ไม่มี การกำหนดเรื่องราวหรือขอบเขตของเนื้อหาไว้ล่วงหน้า เป็นการสังเกตอย่างอิสระ ผู้สังเกต จะสังเกตอย่างคร่าว ๆ การสังเกตวิธีนี้จะมีความยุ่งยากในการวิเคราะห์ข้อมูลการแยกประเภทข้อมูล

ซึ่งเหมาะสำหรับการสังเกตในเรื่องทั่ว ๆ ไป ที่ยังไม่มีขอบเขตที่แน่นอนและเหมาะสมสำหรับผู้ที่ยัง
ไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เพียงพอที่จะวางหลักเกณฑ์หรือ โครงสร้างในการสังเกต

จากการศึกษาแนวคิดการสร้างเครื่องมือวัดผลงานด้านทักษะปฏิบัติจากนักวิชาการหลายท่าน
สามารถสรุปได้ว่า การประเมินทักษะการปฏิบัติงานมีขั้นตอนหลัก 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนด
จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติทำให้การประเมินสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ 2) ระบุผลของ
ความสามารถด้านการปฏิบัติงานในการวัดกระบวนการหรือผลงานหรือทั้งสองอย่างจากงานที่
ปฏิบัติ 3) กำหนดวิธีการวัดการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัด เช่น วัดโดยการเขียนตอบ
4) การวัดโดยการปฏิบัติงานจากสถานการณ์จำลองหรือการวัดตัวอย่างของงานที่ได้จากการปฏิบัติจริง
และ 5) การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวัด และกำหนดเกณฑ์การประเมิน โดยการเปรียบเทียบเกณฑ์
หรือพัฒนาการ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลงานด้านทักษะปฏิบัติมีหลายแบบ เช่น แบบทดสอบ
ข้อเขียน แบบทดสอบปากเปล่า การสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงาน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะต้องสร้าง
แบบประเมินทักษะปฏิบัติให้ครอบคลุมเนื้อหา โดยใช้แบบประเมินชนิดมาตราส่วนประมาณค่า
(Rating Scale) 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งระดับความเหมาะสมค่าเฉลี่ยคะแนน 3.51 ขึ้นไป
ตามเกณฑ์ โดยครูเป็นผู้ประเมินหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครบทุกหน่วยการเรียนรู้

กระบวนการประเมินทักษะการปฏิบัติงาน

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงกระบวนการประเมินทักษะการปฏิบัติงาน ไว้ดังนี้

สุวิมล ว่องวานิช (2550 : 221 - 225) กล่าวถึงกระบวนการวัดการปฏิบัติงานว่า มีขั้นตอนต่าง ๆ
ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติเป็นการกำหนดงาน และสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน
2. ระบุผลของความสามารถด้านการปฏิบัติ (Performance Outcome) ที่จะวัดโดยเน้นให้
เห็นว่าในการปฏิบัติงานนั้นให้ความสำคัญกับการวัดกระบวนการ หรือผลงานหรือทั้งสองอย่าง
และจะวัดผ่านตัวบ่งชี้อะไร (Indicators) ในขั้นนี้จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์งาน (Job Analysis)
3. กำหนดวิธีการวัดที่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัดเพราะวิธีการที่ใช้จะส่งผลต่อ
การเตรียมสถานการณ์ทดสอบ เช่น สถานที่ อุปกรณ์ และอื่น ๆ ที่ใช้ในการทดสอบ
4. กำหนดความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ความเหมาะสมของผู้วัด และช่วงเวลาที่ทำ
การวัด หรืออิงเกณฑ์ (Criterion-referencing)

ชวลิต ชูกำแพง (2553 : 134 - 135) กระบวนการประเมินการปฏิบัติงานมี 5 ขั้นตอน
ดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติงาน โดยผู้สอนกำหนดจุดมุ่งหมายการปฏิบัติงาน
ให้กับผู้เรียน พร้อมกับกำหนดสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน ทำให้การประเมินสอดคล้องกับ
ศักยภาพของผู้เรียนตามที่ตั้งไว้

2. ระบุผลของความสามารถด้านการปฏิบัติงาน ผลการวัดนั้น มาจากจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดยเน้นให้เห็นว่า ในการปฏิบัติงานนั้น ให้ความสำคัญในการวัดกระบวนการหรือผลงานหรือทั้งสองอย่าง ในส่วนนี้จะต้องทำการวิเคราะห์งาน

3. กำหนดวิธีการวัดการปฏิบัติงาน จะต้องเหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัดซึ่งการวัดการปฏิบัติงานสามารถทำได้หลายวิธีดังนี้

3.1 วัดโดยการเขียนตอบ การวัดแบบนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของงานที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติ และยังมีงานบางประเภทที่จำเป็นต้องให้ผู้เรียนวัดความรู้ด้วยวิธีการสอบข้อเขียน

3.2 การวัดโดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติงานให้ดูในสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริง การวัดอาจทำให้ผู้เรียนรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ต้องการวัด

3.3 การวัดตัวอย่างของงานที่ได้จากการปฏิบัติจริง การวัดวิธีนี้ใช้สำหรับการวัดผลการปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่โดยพิจารณาจากชิ้นงานที่ผู้เรียนต้องส่ง

4. การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผู้เรียน และช่วงเวลาที่วัดหลังจากที่ผู้สอนเลือกวิธีการที่ใช้ในการวัดการปฏิบัติงานแล้ว ต้องมีการกำหนดเวลาที่ใช้ในการวัด ในการปฏิบัติงาน และเตรียมเครื่องมือที่มีความเหมาะสมเพื่อใช้ในการวัดการปฏิบัติงาน

5. กำหนดเกณฑ์การประเมิน ข้อมูลที่ได้จากการวัดการปฏิบัติงานต้องนำมาประเมิน โดยการตัดสินคุณภาพของการปฏิบัติงาน ทำได้โดยเปรียบเทียบกับความสามารถของกลุ่ม หรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ผู้สอนกำหนด แต่อย่างไรก็ตามการประเมินที่ตัวผู้เรียนเป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลเนื่องจากการวัดการปฏิบัติงานมีเป้าหมายเพื่อชี้จุดบกพร่อง ในตัวผู้เรียน เนื่องจากการปฏิบัติงานส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนการวัดโดยการพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียนจึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสนใจ

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการประเมินทักษะการปฏิบัติงานมีขั้นตอนหลัก 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติทำให้การประเมินสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ 2) ระบุผลของความสามารถด้านการปฏิบัติงานในการวัดกระบวนการหรือผลงานหรือทั้งสองอย่าง จากงานที่ปฏิบัติ 3) กำหนดวิธีการวัดการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัด เช่น วัดโดยการเขียนตอบ 4) การวัดโดยการปฏิบัติงานจากสถานการณ์จำลองหรือการวัดตัวอย่างของงานที่ได้จากการปฏิบัติจริง และ 5) การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวัด และกำหนดเกณฑ์การประเมิน โดยการเปรียบเทียบเกณฑ์ หรือพัฒนาการ

ทักษะปฏิบัติการจักสานงอบใบจาก

หัตถกรรมจักสานวัสดุท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่ทำกันแพร่หลายโดยเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งมีนักวิชาการกล่าวถึงการจักสานไว้ดังนี้

วินัย วิริยะปานนท์ (2527; อ้างถึงใน สุดารัตน์ ไหลไผ่ทอง. 2565 : 9) กล่าวว่า ความหมายของจักสาน นั้นเป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสาน เพราะเครื่องจักสานต่าง ๆ จะสำเร็จเป็นรูปร่างได้นั้นต้องผ่านกระบวนการ ดังนี้

1. การจัก คือ การนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวก ในการสาน ลักษณะของจัก โดยทั่วไปนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป หรือบางครั้งการจักไม้ไผ่หรือหวายมักจะเรียกว่า ตอก ซึ่งการจักถือว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำเครื่องจักสาน

2. การสาน เป็นการกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นำวัสดุธรรมชาติ มาทำประโยชน์ใช้สอยโดยใช้ความคิด และฝีมือเป็นหลัก การสานลวดลายจะสานลายใดนั้น ขึ้นอยู่กับ ความเหมาะสมในการใช้สอยซึ่งมีอยู่ 3 วิธี คือ 1) การสานด้วยวิธีสอดขัด 2) การสานด้วยวิธีการ สอดขัดด้วยโครงสร้างภายนอก 3) การสานด้วยวิธีขดเป็นวง

3. การถัก เป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสานสมบูรณ์ เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ เป็นต้น การถักส่วนมากจะเป็นการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ขา ปาก ก้น ของเครื่องจักสานเป็นการเพิ่มความสวยงามไปด้วย

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2540; อ้างถึงใน สุดารัตน์ ไหลไผ่ทอง. 2565 : 26) การสาน เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำเครื่องจักสาน โดยนำวัสดุดิบที่แปรรูปแล้วมาสานเป็นรูปทรง โดยวิธีการสานเบื้องต้น นั้นก็คือ “ลายขัด ” เป็นวิธีการสานแบบพื้นฐานที่เก่าแก่ที่สุด ลักษณะของลายขัดเป็นการสร้างแรงยึดด้วยการขัดกันเป็นรูปมุมฉากระหว่างแนวตั้งกับแนวนอนใช้เส้นยืนหรือเส้นแนวตั้ง สอดขัดกับเส้นแนวนอน โดยยกขึ้นเส้นหนึ่งข่มหรือขัดลงเส้นหนึ่งสลับกันไปอย่างที่เราเรียกว่า ลายหนึ่งจากลายหนึ่งได้พัฒนามาเป็นลายสอง ลายสาม และลายอื่น ๆ ที่ยังคงรักษาลักษณะการสอดและการขัดกันเช่นเดิม แต่ใช้เส้นแนวตั้งและแนวนอนมากกว่าหนึ่งเส้น และสอดขัดกันให้สลับไปสลับมาเกิดเป็นลายสอง ลายสาม และลายอื่น ๆ อีกมาก ลายขัดนี้ใช้สานเครื่องจักสานได้หลายชนิด และมักจะใช้ร่วมกับลายชนิดอื่นเพื่อให้ได้รูปทรงตามที่ต้องการ

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น สามารถสรุปทักษะปฏิบัติการจักสานงอบใบจาก ได้ว่า ทักษะปฏิบัติการจักสานงอบใบจาก หมายถึง การนำใบจากมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้ว เพื่อความสะดวกในการสานซึ่งมีอยู่ 3 วิธี คือ 1) การสานด้วยวิธีสอดขัด 2) การสานด้วยวิธีการสอดขัดด้วยโครงสร้างภายนอก และ 3) การสานด้วยวิธีขดเป็นวงตามขั้นตอนการสานงอบ โดยเริ่มจาก

การขึ้น โครงรูป การทำรังอบ การทำกระท่อมงอบ การเย็บงอบ และการใส่รังอบ ซึ่งผู้วิจัยใช้แบบวัดทักษะปฏิบัติการจักสานงอบใบจากซึ่งเป็นการประเมินผลตามสภาพจริง ینگเกณฑ์การประเมิน (Rubric) 3 ระดับ จำนวน 10 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ความพึงพอใจ

ความหมายของความพึงพอใจ

นักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ ดังนี้ สมหมาย เปียถนอม (2551 : 4 - 6) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างได้ เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการจะเกิดความรู้สึกที่เป็นสุข และความพึงพอใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคลที่มีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 25) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้ผลตอบแทนคือ ผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่น และมีขวัญกำลังใจที่จะทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งส่งผลต่อความสำเร็จและการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ (2555 : 12) ความพึงพอใจ หมายถึง เป็นภาวะการณ์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกในทางบวกของบุคคลอันเป็นผลจากการเปรียบเทียบการรับรู้จากสิ่งที่ได้รับจากการบริการ ไม่ว่าจะเป็นการรับบริการหรือการให้บริการในระดับที่ตรงกับการรับรู้สิ่งที่คาดหวังเกี่ยวกับการบริการนั้น

น้ำลิน เทียมแก้ว (2556 : 7) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ หรือพอใจที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจส่งผลให้มีทัศนคติที่ดี เมื่อได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตนเอง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของความพึงพอใจ สามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวกที่มีลักษณะเป็นนามธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้ผลตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นการรับบริการหรือการให้บริการในระดับที่ตรงกับการรับรู้สิ่งที่คาดหวังเกี่ยวกับการบริการนั้นทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่น และมีขวัญกำลังใจที่จะทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งส่งผลต่อความสำเร็จ และการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจไว้ดังนี้

เชลลี่ (Shelly. 1995; อ้างถึงใน ปราการ กองแก้ว. 2546 : 17) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่าเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกในทางบวกเป็นความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้ความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ และความสุขนี้สามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกในทางบวกอื่น ๆ ความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวก และความสุขมีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนและระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้เรียกว่าระบบความพึงพอใจ โดยความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าความรู้สึกทางลบ

ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (อ้างถึงใน รังสรรค์ ฤทธิผาคด. 2550 : 23) ได้เรียงลำดับสิ่งจูงใจ หรือความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ระดับ โดยเรียงลำดับขั้นของความต้องการไว้ตามความสำคัญ ดังนี้

1. ความต้องการพื้นฐานทางสรีระ
2. ความต้องการความปลอดภัยรอดพ้นอันตรายและมั่นคง
3. ความต้องการความรัก ความเมตตา ความอบอุ่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง การยกย่อง และการเคารพตัวเอง
5. ความต้องการความสำเร็จด้วยตนเอง ความพอใจในขั้นต่าง ๆ ของความต้องการของมนุษย์นี้ ความต้องการขั้นสูงกว่าบางครั้ง ได้ปรากฏออกมาให้เห็นแล้วก่อนที่ความต้องการ ชั้นแรก จะได้เห็นผลเป็นที่พอใจเสียด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตามบุคคลแต่ละคนส่วนมากแสดงให้เห็นว่าตนมีความพอใจอย่างสูงสุด ในลำดับขั้นความต้องการขั้นต่ำมากกว่าขั้นสูงจากการสำรวจ พบว่าคนธรรมดาทั่วไปจะมีความพอใจในลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ความต้องการทางด้านกายภาพ 85%

ความต้องการความปลอดภัย 70%

ความต้องการทางด้านสังคม 50%

ความต้องการเด่นในสังคม 40%

ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา 10%

จากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่า มนุษย์มีความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้มีความสุข เป็นความรู้สึกในทางบวก ความพอใจในขั้นต่าง ๆ ของความต้องการของมนุษย์

ความสำคัญของความพึงพอใจ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของความพึงพอใจไว้ดังนี้

สุริยา พุฒพวง (2547 : 3) กล่าวถึง ความสำคัญของความพึงพอใจว่า การที่บุคคลมีความพึงพอใจต่อสิ่งใดนั้นจะมีผลทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมดังนี้

1. มีความเอาใจใส่ต่องาน ขยันติดตามผลงานที่ได้รับมอบหมายอยู่เสมอเมื่อพบข้อบกพร่องเสียหายก็พยายามแก้ไขหรือชี้แจงให้ผู้บังคับบัญชาทราบ
2. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ยอมเสียสละเวลา และความสุขส่วนตัวเพื่องาน โดยไม่ต้องชักชวนหรือขอร้อง
3. มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แตกแยกเป็นกลุ่มเป็นพวก
4. ไม่ขาดหรือหยุดงานโดยไม่จำเป็น มีความสบายใจที่ได้ทำงานและอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548 : 122) กล่าวถึง ความสำคัญของความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีดังนี้

1. การรับรู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจงานทำให้หน่วยงานสามารถนำไปใช้ในการสร้างปัจจัยเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน
2. ความพึงพอใจในการทำงานย่อมจะทำให้แต่ละบุคคลมีความตั้งใจในการทำงาน ลดการขาดงาน การลางาน การมาทำงานสาย และการขาดความรับผิดชอบที่มีต่องาน
3. ความพึงพอใจในการทำงานเป็นการเพิ่มผลผลิตของบุคคลทำให้องค์การมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลได้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

จากการศึกษาความสำคัญของความพึงพอใจ สรุปได้ว่า การที่บุคคลมีความพึงพอใจต่อสิ่งใดนั้น จะทำให้บุคคลมีความเอาใจใส่ต่องาน ขยัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความสามัคคีลดการขาดงาน และลางาน มีความสุขในการทำงาน ทำงานมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลบรรลุเป้าหมายขององค์การ

การสร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจ

การสร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจที่มีคุณภาพเพื่อกระตุ้นให้ได้ความรู้สึที่แท้จริงนั้นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบขั้นตอนตามแนวคิดของนักการศึกษาดังนี้

สมนึก ภัททิยธนี (2546 : 37 - 41) ได้กล่าวว่าแบบสอบถามเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันมากเพราะเป็นวิธีการที่สะดวกที่สุดและสามารถวัดได้อย่างกว้างขวาง แบบสอบถามส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของคำถามเป็นชุด ๆ โดยมีคำถามเป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ

ออกมา ถือว่าเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้วัดทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) แบบสอบถามมีหลายชนิด แต่ละชนิดจะมีโครงสร้างหรือส่วนประกอบของแบบสอบถามที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

1. คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม ส่วนแรกของการสอบถามจะเป็นคำชี้แจง โดยระบุจุดมุ่งหมาย และความสำคัญที่ทำให้ตอบแบบสอบถาม คำอธิบายลักษณะของแบบสอบถาม และวิธีตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ และตอนสุดท้ายของคำชี้แจงควรกล่าวว่าคุณค่าของแบบสอบถาม พร้อมระบุชื่อเจ้าของแบบสอบถามทุกครั้ง

2. สถานภาพทั่วไปในส่วนนี้ จะเป็นรายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ เช่น อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

3. ข้อคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะวัด ซึ่งอาจแยกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ แล้วสร้างข้อคำถามวัดพฤติกรรมย่อยนั้น ๆ ในส่วนนี้ อาจจะเป็นแบบสอบถามชนิดรูปแบบเดียวหรือหลายรูปแบบก็ได้

ขั้นตอนการสร้างแบบวัดมาตรการวัดความพึงพอใจของลิเคิร์ต มีขั้นตอนการสร้างดังนี้ (ลิวน. 2538; อ้างถึงใน มัชชพร วงศาเคน. 2558 : 10)

1. กำหนดข้อความเกี่ยวกับความพึงพอใจที่ต้องการให้มากที่สุดจากเอกสาร ผู้ร่วมงาน ผู้ทรงคุณวุฒิหรือจากปรากฏการณ์ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ที่มีความชัดเจน หรือไม่แปลความหมายที่กำกวม และหนึ่งข้อความควรมีเจตคติเดียว เป็นต้น

2. การตรวจสอบข้อความที่กำหนดขึ้นที่ว่า สอดคล้องกับเกณฑ์การพิจารณาหรือไม่

3. การทดสอบข้อความ โดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาเพื่อแก้ไขปรับปรุง แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการนำมาวัดการวัดไปใช้แล้วนำข้อมูลมาคำนวณหาค่าสถิติเพื่อใช้เป็นดัชนีบ่งชี้คุณภาพของข้อความ ดังนี้

- 3.1 คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของข้อความแต่ละข้อกับคะแนนรวม แล้วนำมาพิจารณาว่าถ้าข้อความใดมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูง แสดงว่า ข้อความนั้นเป็นข้อความที่ดีมีความเชื่อมั่น

- 3.2 คำนวณหาค่าอำนาจจำแนกของข้อความแต่ละข้อ โดยการทดสอบ ค่าที่และคัดเลือกข้อความที่มีค่าที่ ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไปที่เป็นค่าที่มีอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ดี (Edward. 1987)

เกณฑ์การพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของมาตรการวัดของลิเคิร์ต ในการพิจารณาตัดสินคะแนนเฉลี่ยที่ได้รับจากการให้ข้อมูลมีดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
1.00 - 1.79	ระดับน้อยที่สุด
1.80 - 2.59	ระดับน้อย

2.60 - 3.39 ระดับปานกลาง

3.40 - 4.19 ระดับมาก

4.20 - 5.00 ระดับมากที่สุด

หลักการสร้างแบบสอบถาม มีดังนี้

1. ระบุจุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม ผู้สร้างแบบสอบถามต้องระบุจุดมุ่งหมายของแบบสอบถามให้ชัดเจนว่าจะนำแบบสอบถามไปใช้ในเรื่องใด เช่น เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลของการวิจัย หรือใช้เป็นเครื่องมือประเมิน
2. กำหนดประเด็นหลัก หรือพฤติกรรมที่จะวัดให้ครบถ้วนครอบคลุมว่าจะมีประเด็นอะไรบ้าง ซึ่งสิ่งที่จะช่วยให้สามารถกำหนดประเด็นหลักได้ถูกต้อง ครบถ้วน ครอบคลุมนั้น ผู้สร้างจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในสาระ หรือทฤษฎี หรือโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการวัดแล้ว จำแนกออกเป็นประเด็นย่อย ๆ
3. กำหนดชนิด หรือรูปแบบของแบบสอบถาม โดยเลือกให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะวัด และลักษณะของกลุ่มผู้ตอบ
4. กำหนดข้อคำถาม โดยอาจจะกำหนดในเบื้องต้นว่าการสอบถามมีความยาวมากน้อยเพียงใด และคลุมประเด็นหลัก ประเด็นย่อยอย่างไรบ้าง โดยกำหนดสัดส่วน หรือน้ำหนักของแต่ละประเด็น ซึ่งขึ้นอยู่กับแบบสอบถามว่ามีจุดเน้นในเรื่องอะไร มากน้อยเพียงใด แบบสอบถามควรมีจำนวนพอเหมาะไม่มากหรือน้อยจนเกินไป
5. สร้างข้อคำถามตามจุดมุ่งหมาย ชนิดหรือรูปแบบ จำนวนข้อในประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ตามโครงสร้างของแบบสอบถาม
6. ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกตรวจสอบโดยผู้สร้างแบบสอบถามเอง เป็นการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงคำถามตลอดจนเรียงลำดับข้อกระท้งเป็นที่พอใจ ตอนที่สอง ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการ
7. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ ควรนำไปทดลองกับกลุ่มที่มีลักษณะเหมือนหรือใกล้เคียงกับกลุ่มที่จะไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง เพียงจำนวนหนึ่ง
8. วิเคราะห์แบบสอบถาม โดยนำผลจากการทดสอบมาวิเคราะห์เพื่อหาคุณภาพ และปรับปรุงแบบสอบถามในส่วนที่ยังบกพร่อง ซึ่งในขั้นนี้หากแบบสอบถามยังไม่มีคุณภาพ เมื่อปรับปรุงแล้วควรนำมาทดลอง วิเคราะห์ และปรับปรุง จนกระทั่งได้แบบสอบถามที่มีคุณภาพ จึงนำไปใช้จริงแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) เป็นเครื่องมือที่ครูใช้ประเมินนักเรียน และนักเรียนใช้ในการประเมินหรือพิจารณาตนเองหรือสิ่งอื่น ๆ ใช้ทั้งในการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมทักษะต่าง ๆ และพฤติกรรมด้านจิตพิสัย เช่น เจตคติ

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความสนใจมุ่งให้ผู้ตอบประเมินข้อความที่ถามออกมาเป็นระดับเพียงคำตอบเดียว จากมาตราส่วนประมาณค่าที่มีระดับความเข้มตั้งแต่ 3 ระดับขึ้นไป

จากการศึกษาแนวคิดการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ สรุปได้ว่า การสร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ และนิยมใช้แบบสอบถาม เพราะเป็นวิธีการที่สะดวก สามารถวัดได้อย่างกว้างขวาง และเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้วัดทางด้านจิตพิสัย ซึ่งมีหลักการสร้างดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม
2. กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการวัดให้ครบถ้วน
3. กำหนดชนิดของแบบสอบถามที่จะสร้าง
4. กำหนดข้อคำถามให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของแบบสอบถาม
5. สร้างข้อคำถามตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
6. ตรวจสอบโดยผู้สร้างแบบสอบถามเอง
7. ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ
8. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้
9. หากคุณภาพของแบบสอบถาม และปรับปรุงในส่วนที่ยังบกพร่อง
10. นำแบบสอบถามไปใช้จริง

โดยการใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นการวัดแบบหนึ่งที่สามารถใช้กับ สถานการณ์ได้อย่างกว้างขวางด้วยการให้คะแนนความพึงพอใจแต่ละปัจจัยจากคะแนน 1 ถึง 5 โดย 5 คือ พึงพอใจมากที่สุด 4 คือ พึงพอใจมาก 3 คือ พึงพอใจปานกลาง 2 คือ พึงพอใจน้อย และ 1 คือ พึงพอใจน้อยที่สุด การใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ช่วงห่างของคะแนน 5 ระดับ เพียงพอในการแสดงค่าความพึงพอใจที่แตกต่างกันได้และไม่ทำให้คะแนนสูงหรือต่ำเกินไปที่จะมีผลต่อค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการวัดความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงเลือกใช้แบบสอบถามความพึงพอใจต่อหลักสูตรสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) แบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

แอทโทแนน (Ationen. 1994 : 329) ได้ศึกษาเรื่อง หลักสูตรท้องถิ่นเครื่องมือการบริหาร และพัฒนาครูในระบบโรงเรียน : ประสบการณ์และความคิดเห็นของครู โรงเรียนประถมศึกษา มีการศึกษาบทบาทของหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนที่กำลังพัฒนา พบว่า โรงเรียนรับภาระเรื่อง หลักสูตรมากเกินไป โรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรซ้ำ ผลกระทบที่สำคัญคือ ครูผู้เชี่ยวชาญ การสอนไม่สามารถออกแบบหลักสูตรได้ ผู้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมีหลักการสอนสอดคล้องกับ หลักสูตรใหม่ ผู้มีส่วนร่วมออกแบบใช้แรงจูงใจในการสนับสนุน และกำหนดงาน ปัญหาหลัก ที่พบคือ การขาดแหล่งออกแบบหลักสูตร

ลี (Lee. 1995 : 1646-A) ได้ศึกษาวิจัย ความคิดรวบยอดใหม่ของหลักสูตรท้องถิ่น และ พิจารณาการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ เก็บรวบรวมข้อมูล และ วิเคราะห์สภาพปัญหา การศึกษาของเกาหลีและหลักสูตรแห่งชาติของเกาหลีใหม่ พบว่า หลักสูตร แห่งชาติของเกาหลียังไม่เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรแห่งชาติ คือ ควรให้ผู้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นเป็น ผู้ตรวจสอบ และให้ครูมีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

เบนเนท (Bennett. 2008 : 189) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ครูอาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้น ในด้านการเสนอ แนวความคิด มีการนำเสนอผลการวิจัย และผลงานทางการศึกษามาใช้อย่างแพร่หลายตั้งแต่ปี 1915 - 1940 เริ่มจากการสร้างหลักสูตร มีการใช้อุปกรณ์การสอนมากขึ้น และยังได้เสนอ การพัฒนาการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การส่งเสริมความเป็นมืออาชีพ และส่งเสริมความเป็นมืออาชีพ และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย สร้างวิสัยทัศน์โดยให้ครูอาจารย์ได้ศึกษาหลักสูตรทำวิจัย และมีการคัดเลือกตัวแทนครูอาจารย์ที่มีแนวความคิดไปปฏิบัติจริง มีการสนับสนุน เช่น ขยายเวลา การให้ความช่วยเหลือที่ชัดเจน จัดหาแหล่งสร้างความเป็นมืออาชีพ โดยจัดให้มีที่ปรึกษา และมีการจัดตั้งองค์กรสมาชิกโครงการ

โรส (Ross. Online. 2021) ได้ศึกษาถึงความเข้มแข็ง และความอ่อนแอของการพัฒนา หลักสูตร โดยได้แบ่ง การศึกษาวิจัยเป็นด้าน ๆ ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านเนื้อหา และด้าน การประเมินหลักสูตร พบว่า นักพัฒนาหลักสูตรต้องการให้มีความสัมพันธ์อันดีกับท้องถิ่น เน้นความสำคัญของการนำหลักสูตรไป ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวางแผนหลักสูตร ควรเกิดจากผู้มีส่วนร่วมในหลายภาคส่วน เกิดการสร้าง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสถานศึกษา ควรมีเทคนิคการประเมินหลักสูตรที่หลากหลาย รอบด้าน และตรงกับสภาพจริง

อัลเลน และคณะ (Allen and et al. Online. 2013) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการ ของนักพัฒนาหลักสูตร พบว่า กิจกรรมที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ การจัดการและการบริหารหลักสูตร โดยกล่าวว่า การจัดการและการบริหารหลักสูตรที่ดี จะนำมาซึ่งความสำเร็จของสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตร ความสำคัญรองลงมา คือ การเลือก การจัดเนื้อหา และการประเมินหลักสูตร ตามลำดับ

แอน, เทเบอร์ก และคณะ (Ann, Teberg and et al. Online. 1999) ได้ศึกษาความต้องการ ในการพัฒนา และปฏิรูปหลักสูตร โดยมีผลการวิจัยพบว่า ครูมีความต้องการในการพัฒนา และปฏิรูปหลักสูตร ดังนี้ 1) ต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดทำ และพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา 2) ต้องการแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการสอน และงบประมาณ 3) ต้องการยอมรับจากผู้บริหาร และ 4) ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์ด้านการสอน และการประเมิน ในชั้นเรียน

งานวิจัยในประเทศ

รุ่งนภา พรหมปิ่น (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษ ระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด เทศบาลนคร เชียงใหม่ ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ หลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ มีการประเมิน 3 มิติ มิติด้านการจัดการเรียนการสอน มิติด้านสถาบัน และมิติด้านพฤติกรรม การเรียนรู้ ในภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับดี โดยมิติด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า การจัดชั้นเรียน ตารางสอน เนื้อหาวิชา และวิธีการสอน มีคุณภาพผ่านเกณฑ์การประเมิน ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวก และงบประมาณ มีคุณภาพอยู่ในระดับปรับปรุง ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน มิติด้านสถาบัน พบว่า ครูผู้สอน และผู้บริหารมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์ แต่คุณลักษณะของนักเรียน สถานภาพทางครอบครัวของนักเรียน และชุมชนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน และมิติด้าน พฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะ การอ่านในวิชาภาษาอังกฤษผ่านเกณฑ์การประเมิน แต่ทักษะทางการฟัง พูด เขียน และการใช้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

วชิระ จันทราช (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีผลการวิจัยแยกตามองค์ประกอบ ได้ดังนี้ 1) สภาพแวดล้อม (Context) ในเรื่องแผนการดำเนินงานของสาขาวิชา คณาจารย์ในสาขา และภาควิชาควรมีการประชุมร่วมกันเรื่องการพัฒนาอาจารย์รุ่นใหม่ สาขาที่มีจุดแข็งคือ ความรู้ ความสามารถของคณาจารย์และหลักสูตรมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ส่วนจุดอ่อนคือ ระดับ

ความสามารถของนักศึกษาแรกเข้าไม่สูงนัก เนื่องจากศึกษาศาสตร์มีใช้คณะแรก ๆ ที่นักเรียนสนใจ

2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบย่อยที่ได้รับการประเมินระดับมาก เช่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตร คุณสมบัตินักเรียน/การสอบคัดเลือก อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มเติมการเชื่อมโยงกับชุมชนในวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะสำหรับ องค์ประกอบย่อยอื่นอีก ได้แก่ ควรยกเลิกหรือปรับปรุงบางรายวิชาที่เนื้อหาซ้ำซ้อน เพิ่มจำนวน วัสดุ อุปกรณ์สำหรับการค้นคว้า เช่น คอมพิวเตอร์ และสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ 3) ด้านกระบวนการ (Process) ทุกองค์ประกอบย่อยของการประเมินได้รับความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ พฤติกรรมผู้สอน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การจัดการเรียนการสอน แต่ก็มี ข้อเสนอแนะดังนี้ ควรเพิ่มภาระงานด้านการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ควรมีเกณฑ์การประเมิน ที่ชัดเจนและต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอน และควรมีการประจักษ์ร่วมกันระหว่างบุคคลของคณะ และสถานศึกษาเรื่องการฝึกสอน 4) ด้านผลผลิต (Product) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของบัณฑิต แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรได้รับการยอมรับจากประชาคมเป็นอย่างดีจากการศึกษาภาวะการมีงานทำ หรือการศึกษาต่อของบัณฑิต นอกจากนี้ผู้ใช้บัณฑิตยังแสดงระดับความพึงพอใจต่อบัณฑิต ในระดับมากอีกด้วย และ 5) ด้านผลกระทบ (Impact) ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อผลการปฏิบัติงาน ของบัณฑิตในระดับมาก มีเพียงข้อเสนอแนะเดียวคือ บัณฑิตควรประเมินผลงานของตนเอง และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยสรุปหลักสูตรมีระดับคุณภาพ หรือผลการมีผลผลิตตาม วัตถุประสงค์ในระดับดี สมควรที่จะดำเนินการต่อไป เพียงแต่ต้องปรับปรุง องค์ประกอบย่อย บางประเด็นเพื่อให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

รังสันต์ โยศรีคุณ (2556 : 103) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ มีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีฝ่าย ประสานงานนิเทศ และแนะนำการจัดทำ และการใช้หลักสูตรมีการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ในระดับจังหวัด เพื่อดำเนินการตามความต้องการ เป็นการประหยัดงบประมาณเกิดการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ของผู้เข้ารับการอบรม สถานศึกษาควรมีการร่วมกันจัดทำหลักสูตร โดยเชิญ ผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ และนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา พร้อมทั้งจัดอบรมให้ความรู้กับ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในด้านการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินการใช้หลักสูตรทุกกลุ่มสาระ ในแต่ละภาคเรียน ปีการศึกษา และนำผลการประเมินไปปรับปรุง แก้ไข และพัฒนา หลักสูตร สถานศึกษา รวมถึงผู้บริหารควรมินิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ

สงกรานต์ เรื่องประทีป (2559 : 105) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนา

หลักสูตร สถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 อยู่ในระดับมากทั้ง ในภาพรวม และรายด้าน และผลการเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

น้ำอ้อย สุขเสนา (2560 : 85) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตร และการใช้หลักสูตร โรงเรียน สาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า 1) ในด้านการพัฒนาหลักสูตร และการสนับสนุนการใช้หลักสูตร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ ทำการศึกษา ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา และเอกสารประกอบหลักสูตรอื่น ๆ โดยศึกษาวิเคราะห์จากหลักสูตรแกนกลาง ส่งเสริมให้ครูผู้สอนศึกษาวิเคราะห์ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรในสถานศึกษา และเอกสารประกอบหลักสูตร เตรียมบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อใช้หลักสูตรในสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดครูเข้าสอน มีส่วนร่วมในการจัดตารางสอน และมีแนวปฏิบัติในการจัดตารางสอน โดยวิเคราะห์จากโครงสร้างหลักสูตร การจัดระบบงานบริการให้มีวัตถุประสงค์ มีการวางแผน จัดเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการใช้หลักสูตร สถานศึกษา มีการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา มีการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร 2) ในด้านกระบวนการใช้หลักสูตร พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเข้าใจมาตรฐานการเรียนรู้ ปรับการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพ ความต้องการของท้องถิ่น มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด และสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษา ได้ใช้สื่อในการส่งเสริมการเรียนรู้ มีการจัดซ่อมเสริม มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 3) ในด้านความพึงพอใจต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจมากต่อการจัดเตรียมอาคาร สถานที่ การจัดปฐมนิเทศนักเรียนก่อนเปิดภาคเรียนเพื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตร และในระดับความพึงพอใจ มากในทุกด้าน ส่วนด้านครูผู้สอนโดยรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และมีความพึงพอใจมากที่สุด ในด้านการแต่งกายสะอาด สุภาพ รองลงมาคือ ครูมีกิจกรรมายเหมาะสมกับกาลเทศะ

ภรณ์ ศิริวิศาลสุวรรณ (2562 : 233 - 235) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กระบวนการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ 5) สื่อ และแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร เสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล (NICE Model) พบว่า 1) นักเรียนมีพัฒนาการทักษะชีวิต ในยุคดิจิทัลของอยู่ในระดับมากที่สุด 2) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิต ในยุคดิจิทัลอยู่ในระดับมากที่สุด 3) นักเรียนมีพัฒนาการทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลอยู่ในระดับ มากที่สุด และ 4) นักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อหลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลอยู่ใน ระดับมากที่สุด

กลุ่มบริหารวิชาการ (2562 : 69 - 71) โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาของ โรงเรียน วัดเขมาภิรตาราม อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของครู และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการ ใช้ หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม ในปีการศึกษา 2562 พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ ระดับมากในทุกด้าน ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจระดับมากในทุกด้าน โดยกลุ่มตัวอย่าง มีข้อเสนอแนะว่า ครูและผู้บริหารทำได้ดีในทุกด้าน และอยากให้พัฒนาเรื่อย ๆ อยากให้ห้องเรียน มีการติดตั้งสื่อและอุปกรณ์สำหรับในการจัดการเรียนการสอน มีการพัฒนาหลักสูตร ให้เหมาะสมกับยุคแห่งการแข่งขัน ลดกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตร ลดภาระงานของ นักเรียน ส่งเสริมด้านวินัย ศีลธรรม ความคิดสร้างสรรค์ 2) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของ นักเรียนเกี่ยวกับ การใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวัดเขมาภิรตารามในปีการศึกษา 2562 พบว่า นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 4 ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมากในทุกด้าน และนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 - 6 ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นระดับมากที่สุดในด้านปัจจัยนำเข้า มีความคิดเห็น ระดับมากในด้านบริบท ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยกลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะว่า ควรลดเวลาเรียน หรือยกเลิก บางรายวิชา และลดภาระงานของนักเรียน เพื่อนักเรียนจะได้มีเวลา ไปทำกิจกรรมตามความถนัดของตนเอง ลดกิจกรรมที่ไม่จำเป็นที่ส่งผลกระทบต่อเวลาเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสื่อให้นักเรียนได้เข้าถึงทุกคน พัฒนาระบบอินเตอร์เน็ตของ โรงเรียนให้ทันสมัย แก้ไขกฎระเบียบ ในบางเรื่องที่ไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องค้น สรุปได้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรต้องมีการบริหารหลักสูตร โดยผู้บริหาร และครูต้องมีการวางแผนร่วมกันในการจัดทำและพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการสอน จัดเตรียมงบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา มีการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตร สถานศึกษา การเลือก และ การจัดเนื้อหา โดยประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) สื่อ และแหล่งเรียนรู้

6) การวัดและประเมินผล ตลอดจนนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีเทคนิคการประเมินหลักสูตรที่หลากหลาย รอบด้าน และตรงกับสภาพจริง และมีการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา และนำผลการประเมินการใช้หลักสูตรไปปรับปรุง แก้ไข และพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงผู้บริหารควรมีนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี